

Олесь Бабій

ВИБРАНЕ З ТВОРІВ

З М І С Т :

1. Остання офіра цісареві	сторінка	3
2. Могила над морем	" - "	37
3. Мати	" - "	43
4. Весняне	" - "	44
5. Світло в ночі	" - "	45
6. Злодій	" - "	45
7. Аристократці	" - "	46
8. В годину туги	" - "	47
9. Перший листопад 1918	" - "	48
10. Пам'яті Ольги Бесараб	" - "	51
11. Іван Франко	" - "	52
12. День слави	" - "	60
13. На горі Маківці	" - "	62
14. Пісня про Олену Телігу	" - "	63
15. Пісні з—поза крат	" - "	68
16. Марічка	" - "	82
17. Гімн землі	" - "	100
18. Вам	" - "	104
19. Ніщше	" - "	104
20. Ісус	" - "	105
21. Війна	" - "	105
22. Вигнанець	" - "	108
23. Під Крутами	" - "	110
24. Львів наш	" - "	111

Олесь Бабій

ВИБРАНЕ З ТВОРІВ

Накладом автора Чікаго, 1969

**Книжка друкована в літографії й друкарні Вол. Бернацького
2231 WEST CHICAGO AVENUE CHICAGO, ILLINOIS 60622 U S A**

ОСТАННЯ ОФІРА ЦІСАРЕВІ

З Підкарпаття, звідки річка Сян
випливає попри скелі звислі,
одинокий син батьків, селян
вчився в городі у Перемишлі.

Вісімнадцяту яру весну
він вітав і прощав шкільну лаву,
як погнали його на війну
боронити австрійську державу.

Всім життям його й світом був труд,
щастям всім лиш були книжки й мрії,
нагло стався із нього рекрут,—
піхотинець Данило Багрій.

Чорно-жовтий стяг він цілував,
присягнувши, щоб, вірний до скону,
кров, життя своє радо віддав,
як захисник Габсбургського трону.

Після муштри в старих касарнях
в Перемишлі, за Бескид, за гори
їхав у залізничних возах
полк рекрутів над Адрійське море.

Із Тріестру щодня і вночі
йшли цісарські войовники й слуги;
в марші їх утомляли дощі,
бурі, тучі та спеки й недуги.

В пітьмі блимали сяйва ракет,
і шугали рефлекторів блиски;
італіянці шукали ведеть
австріяцьких у пралісах близьких.

Капітан Шпац, гофрата синок,
дав жовнірам горілки і руму,
щоб, упившись, йшли в бій, як в танок,
не боялись багнетів, куль, штурму,

Майор, пан командир полковий,
череватий мадяр Франц Гальгочі
збудував собі бункер новий
у яру близько берега Сочі.

Коло бункера спритний мадяр
мав для себе в просторій печері
солонину, хліб, мед і кав'яр,
повні бодні вина і лікерів.

Хоч він Австрію радо й давно
проміняв би за ранг генерала,
і за гуляш, токайське вино,
за фунт паприковацого сала,
майор той промовляв на тилах,
що за цісаря вмерти – то щастя;
все ж у битві Гальгочі мав страх,
так дрижав, мов трясла його трясця.
Він за фронт утікав, не один,
а зі Шпацом, пив рум безнастанку,
та вчиняв героїчний свій чин,—
привозив із бурделю коханку.

А капралі вели в тій порі
до боїв цілі сотні та чоти,
і фельдфебелі сиві, старі
в бій вели батальйони піхоти.

Край Г'орицію ніби потряс
землетрус, коли над вишиною,
об всі гори відбився нараз
гомін битви, котився луною,

заглушив шум гаїв і лісів,
шуми рік і струмків буркотливих,
щебет птаства, і з усіх голосів
стало чутно лиш гул оfenзиви.

Покотилися й на долі гул, гук,
як невгавно дудніли канони,
як провадив Гарібальді внук
військо з города Монте–Фальконе.

То не вибухнув грізний вулькан,
і не громи гrimлять дні та ночі,
то шаліє боїв гураґан,
б'ють гармати на березі Сочі.

То не хмара страшна, градова
заслонила все небо і сонце,
то горять у лісах дерева,
й дим послався над річку Ізонцо.

О, яка та ріка чарівна!
 Води в ній шафірові й сріблисті,
 у глибині прозорі до дна,
 все шумливі, бистренькі і чисті,
 та чому в хвилі тої води
 і на берег травистий, шовковий
 із вояцьких грудей молодих
 з гір спливають, течуть струмки крові ?

Битви дужчали, й навіть щодня
 хтось конав чи ішов у лічницю.
 Кулі вбили Петра Хлопуня,
 бомба вбила Богдана Кислицю.

Згинув Клим Верховинець смільчак,
 хоч він був одчайдушний у битвах,
 то граната ударивши так
 стяла голову Клима, як бритва.

Покотилася його голова
 в яр глибокий, упала на трупа,
 там , де вбиті жовніри в ровах
 догнивали вже – купа на купах.

Впав пробитий багнетом Роман.
 Гази вижерли Луцеві очі,
 й Луць добіг під високий курган,
 впав, кричав, що умерти він хоче.

А сіфрейтор Олесь Воропай
 був поранений коло поляни,
 і насику забрівши в ручай,
 кров обмив із болючої рани.

Вранці в наступ ішов батальйон,
 а під вечір осталось пів сотні;
 інші згинули, то у полон
 піддалися в атаці піхотній.

Як рекруті, попавши у страх,
 утікали в село, що горіло,
 то тирольці, сховавшись в ярах,
 гнали в бій рекрутів скорострілом.

Як вояк, боячись, не хотів
 йти в розстрільні з ровів до атаки,
 то жандар чи шпигун без суддів
 зараз віshaw його на гілляки.

На соснових старих деревах
українці, словаки, хорвати
умирали на шнурах, петлях,
щоб не сміли ще раз бунтуватись.

Хоч ніхто воювати не бажав,
то жовніри, мов смілі завзятці,
йшли в бої, бо наказ цісар дав,
як вони на заріз йдуть у ятці.

Уночі крадькома вояки
вийшли з рову, і мовчки на лузі
поховали, загрібши в піски,
в бою вбитих, скривавлених друзів;

і поставили з кілля хрести
на низьких кам'янистих могилах,
до батьків написали листи:
— Сина вашого куля убила!—

Санітети близь рову, гробів
безнастanco зносили по стежці
сотні ранених вниз, до возів,
й відвозили в лічниці в Тріесті.

Цокотів, гегав знов скоростріл,
вибухиали гранати, шрапнелі,
засіваючи трупами схил
Монте Санто і Монте Габрієлі.

Всім здавалось, що міна одна
переверне, змете усі гори,
як від вибуху впала сосна,
розторощена поблизу бору.

Коло гір Монте Грапо і Кук
бомби й кулі розбили каверну,
та змінили у пекло зла, мук
рів і схованку темну, печерну.

Там присипали злами гори
у окопі захованих бойків.
Долітав з—під руїни з нори
тихий відгук розпачливих зойків.

Придавили там бойків братів
звали скелі, піски, каменюки,
а з печер з—під землі долетів
плач і стогін, крик болю, розпуки.

Хоч благав хтось:— Рятуй, помагай!—
калітан відіслав санітетів
стежечками ген аж поза гай
рятувати мадярських гонведів.

Як померли жовніри в норі,
там розчавлені звалом каміння,
аж тоді із підгірських доріг
надійшло для іх друзів спасіння.

Вміть застукало кілька лопат,
бойків двох відкопали сапери.
Резервіст, дяк із Гошова Гнат,
виповз рабчи з—під скелі з печери.

Він блідий і страшний, мов упир,
розглядався безтямно, тривожно,
важко дихав, ревів, ніби звір,
то хильцем він ступав осторожно.

По стежках у лісах заблукав,
реготався, немов біснуватий,
коло гнізд скорострільних, застав
Гнат упав, сили не мав уставати,

вставши, він шкандібав аж на верх,
витирає закривлені очі,
то стояв, мов із болю завмер,
удивлявся у хвилі вод Сочі,

в гори, що в блиску заграв, огнів,
та у місячнім яснім промінню
всім здавалися маривом снів,
дивним привидом у маячінню.

Вила буря, гуляли вітри,
наднесли хмари диму і пилу,
що закрили на краю гори
постать Гнатову низько похилу.

Нагло Гнат зір звернув до небес,
простягнув над проваллями руки,
мов благаючи в Бога чудес,
помсти, кари за рани, кров, муки,

і, хитаючись, наче в півсні,
на скелистих, безлісних вершинах
Гнат співав січовицькі пісні:
— Ой, у лузі червона калина;—

Коло вогнищ і шатер станиць,
зачаровані співами Гната,
вояки з—між смерек і ялиць
удивлялися в нього, як в брата.

Навіть ранені й санітари
ті, котрих спів покликав, принадив,
мовчки слухали, як на горі
Гнат співав під пальбу канонади.

Із яруги нараз долетів
сморід трупів, жовнірів зогнилих,
а Данило між рядом хрестів
промовляв, хоч не мав уже сили:

— Лине пісня над шанці, рови
над гроби і хрести намогильні;
про геройів Стрільців Січових
тут співають уже й божевільні.

А та пісня стрілецька — то зов
тих, що в битвах за Австрію гинуть,
хоч манить їх своя хоругов,
боротьба за вільну Україну.—

Гнат замовк і впав з горба у рів;
фрайтер крикнув:—Той спів то дурниці !
Санітети, таж той Гнат здурів !
Занесіть ви його до лічниці !—

Відозвався Антоній Сіяк:
— Гнат здурів ? Він дістане медалю.
Ах, коби збожеволів і я,
то спочив би, наївся в шпиталю.

Так нам тяжко служити катам
і вельможам австрійським свавільним,
що завидуєм навіть мерцям,
і пораненим і божевільним.—

Рано згинув фельдфебель Нечай,
що до любки писав на дозвіллю:
— Ти Ганнусю, на мене чекай,—
потанцюем на нашім весіллю !—

Потім з гір, зі скелистих вершин
покотився поранений в бою
oberлейтенант Хміль, попівський син,
труп його плив повільно рікою,

так г'ойдався на хвилях якось,
мов маленьке дитя у колисці,
мов його заколисував хтось
в хвилі водній, у бистрій, пінистій.—

У ріці вкрив двох бойків намул
в міліні прибережній, багнистій,
похованій був там і гуцул
в тінях верб і лип широколистих.

Подивився Багрій з гори
на покриті гробами долини,
і промовив зі жалю, жури:
— Край цей—цвінтар синів України!

Тут вже кождий горб, відламок скель,
мов плугами, гранатами зритий,
кожний камінь, луг, стежки з осель
кров'ю людською злиті, обмиті.

Тут щоднини все кулі, мов серп,
жнуть стинають цвіт піль України,
лиш тому, що у Боснії серб
архікнязя убив за провини!

Як багато сиріт, удовиць
залишилося в карпатській країні,
скільки матерей, жон і сестриць
плаче, тужить за вбитими нині!

Зашо гайворон, зграї вовків
тут розносять кістки українців?
Скільки згинуло тут русинів
за германців, австрійців, чужинців?—

Рано— вранці, як сонце зійшло
та осяяло гори і доли,
вогнемети розбили село,
монастир і словінський костолик.

Ввечір місяць поглянув з—за мряк
на узбіччя гори Сабатіно,
та побачив, що жовнір Сіяк
там молився побожно, уклінно,

щоб Господь людям дав мир, любов
у війні, в лихоліттю страшному,
і поміг повернутися знов
з чужини у Карпати, додому.

Хтось з вояцтва згадав, що Сіяк
десь давно в полонині пас вівці,
що із нього був добрий співак,
і уміло він грав на сопілці,—

що колись він забави любив,
з парубками мав сварку і бійку,
та давно ніби вдачу змінив
і став лагідний, смирний при війську.

Знали всі вояки, що Антін
на війні був сумний, мовчаливий,
все про смерть говорив і про скін,
був побожний, богобоязливий.

Часто той дивний жовнір Антін,
перед битвою, ввечір по битвах
уکлякнувши, багато хвилин
перебув сам один на молитвах.

Уночі він снів зловіщі сни,
то співав у шатрі для сторожі:
—Од повітря і глада й війни
сохрани нас, о, Господи Боже!—

І тутді той бездольний вояк
віднайшов хрест старий на руїні,
в тому місці, де з битви признак
не було, хоч у цілій святині

кулі, бомби, осколки із мін
вже престоли розбили і дзвони,
крім частини муріваних стін,
де остались хрести та ікони.

Помолившись серед, гір, лісів
перед образом Ісуса месії,
той Антін і так немов зрадів,
у душі мав міць віри й надії.

Вояки любили Сіяка,
і, бувало, як мав бути наступ,
то таємно на скелях, горбках,
розмовляли з Антоном так часто:

—Рік минув, як прийшли ми сюди,
і живем тут на горах, як змії,
у печерах, без хліба, води.
Наша страва—кропива й помії.

Тут частенько, як битва страшна
закінчиться, як ворог не бачить,
то жовніри п'ють воду з багна,
де гниють трупи й стерво коняче,

і багнетами б'ються вони,
за ту воду смердячу в болоті,
щоб на скелях стрімких, кам'яних
не померти зі спраги в спекоті.

—Де на фронті безпечно, туди
йдуть мадярські й німецькі бригади,
у касарнях лиш німці й жиди,
й нас вони часто шлють без пошади

в ті місця, де і вдень і вночі
мелють нас, мов кукурудзу в журнах,
бомби, кулі, газ і картачі,
ще і пошестъ—холера потворна.

—Як десь вибухнуть кулі з гармат,
не лиш кулі, а й скельні уламки
так на військо спадають, мов град,
убивають вояцтво все тамки.

Тож тут часто вітри із яруг
нам доносять плач, зойки, стогнання,
і заглушують, втомлюють слух
крики ранених, їхні благання.

—На спочинок йдуть віденьчуки,
ми ніколи не маєм спочинку.
Дістають німці сало, булки,
нам дають лиш вівсяніх круп жмінку.

—А коли тут гранати, куль град
роздивають дороги, обози,
кілька днів постачання бригад
хліба й страви для нас не привозить.

Якщо ми ягідок і грибів
на обід у лісах не збирали б,,
то було б тут ще більше гробів,
бо ми з голоду всі повмирали б,

Німці вдягнені, взуті, а ми
часто босі, у дряному строю,
навіть в пору сльоти і зими
йдем на варту, у наступ, до бою !—

Із побоїщ, як втихла борня,
мрії линули в селища рідні,
Й проклинало вояцтво щодня:
—Щоб сконав цісар Кароль у Відні!—

Із вояцьких грудей, зі сердець
підіймавсь, як вульканова лява,
крик розпуки:— Де війnam кінець?—
Коли згине австрійська держава?—

Цілий тиждень з запілля, з низин,
йшли баварські і пруські бригади,
на возах їхали, вздовж стежин
маршували піхоти громади;

як з Берліна дістали наказ,
з газометів летів із вітрами
смертоносний, отруйливий газ,
що стелився, як мла, над ровами.

Італійці у муках страшних,
умирали в окопах, в обозі,
так, як мухи й жучки восени
погибають від слоту і морозів.

Знову німці ішли у рядах,
обсадили всі скелі, долини,
та посіяли кулі і страх
у всіх селах гірської країни.

Там, де вдарив німецький багнет,
здобував перемогу і славу;
йшли германці з боями вперед,
через Удіне, Бутріо над П'яну.

Близь Венеції, де край, — то рай,
заспівали німецькі солдати
пісню витязів "Ді вахт ам Райн"—
і пісні в честь цісарської влади,

йшли із німцями лемки також,
забирали хліб, стрій в магазинах,
ночували в палацах вельмож
і пили в їх пивницях їх вина.

Повдягались австрійські бійці
в італійські військові кабати,
і скупавши в П'яні ріці,
та згадавши родину, Карнати,

спочивали на травах пахких,
в тінях винниць, садочків фігових,
лип, топіль, туй високих, струнких,
і дерев цитрінових, морвових.

Вояки зголоднілі йшли в сад,
розмовляли в словах жартівлivих;
—Чи смачніші вино й виноград,
як у Лемківщині будз, сливи?

—Я віддав би тутешні сади,
італійські лікери і вина,
що б напитися з Сяну води,
їсти будз в Бескиді, полонинах.—

Залишали жовніри сади
дуже скоро, бо їхню бригаду
офіцер уставляв у ряди,
—починав урочисту параду,

І шаліли австрійці з утіх,
викрикали із радощів п'яні:
—Ворогів ми побили усіх;
йдем на Рим у бої, у останні!—

Мадяр майор велів трубачам
австріяцький гімн і марш заграти,
й наказав також всім воякам
в честь Габсбургів "Гурра" закричати,

бити в бубни, в старий барабан
і трубіти у труби щосили,
на знак втіхи, що італіян
німці й Австрія вже побідили.

Промовляв капітан:—Хай тепер
спить спокійно пан ціsar у Відні!
Дух Габсбургів живе, не умер
в іх державі могутній, побідній.

Ми розбили Італію так,
що Габсбурги вже вічно в цім краю
пануватимуть, і вже ніяк
італьянці іх не поконають!—

Вояки по днях голоду, бід
стільки страви й горілки дістали,
що, упившись і з'ївиш обід,
спали всі або й хорували.

По спочинку пан майор роздав
для героїв медалі й похвали.
Як медалю Гриць бойко дістав,
то жовніри на жарт розмовляли:

—Як пішли ми з окопів у бій,
то ти крився далеко десь, Грицю,
удавав, що ти хорий, слабий,
залализив у лісі, у копицю,
борщ варив, а з'ївши свій обід,
ти все спав цілий день між кущами,
то стогнав, бо болів твій живіт.
Боязливий ти був до безтями.

Вдома був ти дурний, як баран;
била жінка тебе кочергою,
ну, й чому дав тобі цісар пан
цию медалю за смілість у бою?—

Гриць той був спекулянт і хитрун,
у кантині з жидкими мав спілку,
й ім медалю продав за тютюн,
за хлібець, та ще і за горілку.

По обіді, коли із доріг
до села ішло військо рядами,
поверталися з піль косарі
і женці, всі із косами й серпами.

Йшли селяни старі й юнаки,
молодиці й дівчата вродливи,
що несли із колосся вінки
із пожатого збіжжя на ниві.

Хоч по праці із чіл їх піт плив,
хоч з утоми їх руки вмлівали,
то женці на закінчення жнив
жартували, без журно співали.

Щораз ближче зі стернищ, ланів,
як лише легіт прилинув, повіяв,
італіянський спів з піль гомонів,
милозвучно знов: O, sole mio *

Спів женців мав красу, дивний чар
виноградників, піль над морями.
сонця, спеки південної жар,
ніжність шуму вітрів над полями.

* О, сонце мое

І манила вродливість тих жниць,
вабив спів їх і голос шовковий,
нагадав спів карпатських дівиць,
будив тугу за щастям любови.

Вояки, що стояли в рядах,
чули співи тих жниць і зненанацька
у пахкіх виноградних садах
задзвеніла і пісня козацька

про те, як десь женці у війну
вздріли з гірки, що йде Сагайдачний,
що за лульку й капшук тютюну
жінку проміняв, був необачний.

Промовляли ті співи до всіх:
—Рим і Київ — то брат і сестриця,
бо в піснях їх дзвенить плач і сміх,
пахнуть цвіти, сади і пшениця.

Рим і Київ—сестриця і брат,
бо їм душі дала міць надхненна,
із якої зродились Сократ,
сили Руси і Риму в Атенах—

Говорили женці, вчувиши спів,
—Гей, хоча ви австрійці, чужі ви,
полюбили ми вас, вояків
за пісні та за ваші ті співи,

й вашу мову, що в звуках, словах
гарна, мов соловейків гімн сонцю,
та чому українці в боях
у Тиролі, близь річки Ізонцо

проливали італійську кров,
й проливають ще й тут, коло П'яви,
хоч тягар австріяцьких оков
Україну й Італію давить? —

Дивувались женці з дива див,
що австрієць Бурггіїв по співах
з італіянцями братньо дружив,
грімко кликав: *Italia viva* * —

Край села вкрили курява шлях,
вітер ніс над полями пилигу;
то австрійці по вдалих боях
гнали з лісу, з широкого лугу

* Хай живе Італія.

італьянських старшин, вояків
полку ймення Данте Алі'єрі,
яких йимили в полон в день боїв
prusаки вояки й офіцери.

Німці гнали полонених тих,
жниці тихо балакали знову,
лиш одна наймолодша із них,
не ішла зі женцями, й розмову

припинивши, ступила на шлях,
і побачила, як з гірки схилу
італійці повільно в рядах
йшли, ступали між хмарами пилу.

Нагло сталось щось дивне сумне;
—Італіянка чорнява, румяна,
заридала, ії голосне
те ридання було, як біль в ранах,

в нім розкривались розпука, сум, жаль.
Італієць вкритий кровю, потом,
хоч побитий, невгнучаний, мов сталь,
крикнув:—Сестро, ти не плач, Маріотто,
бо вже близький день наших звитяг ?
і я вернусь до тебе, сестричко;—
Той полонений вийшов на шлях.!
цілувати Маріотту у личко,

та німецькі капралі в ту мить
закричали, як звірі ревіли:
—форветс ! Марш; Таж наказ не велить,
щоб з цивілями ви говорили !—

А Багріїв, уздрівши в очах
жниці сльози, озвався до друзів;
—Гарне й добре якесь те дівча,
що за братом так плаче у тузі .

Відійшли берсальєри борці,
в табір полонених йшли далі;
а Маріотта з серпом у руці
все дивилась за ними в печалі,

й втерши сльози із лиць рукавцем,
усміхнувшись чомусь гордівito,
йшла додому з австрійським бійцем,
ненавидячи Австрію скрито.

Клянучи австріяка з Карпат,
жниця думала, глянувши з поля:
—Ох який же страшний цей солдат !
Я уб'ю його стрілом з пістоля;—

Друг мій має вже зброю свою
від підпільника гарібалдійця,
й я його пістолетом уб'ю
того ворога, ката австрійця !

В нашім краю уже не одна
італійка завзята з підпілля
вбила німця, австрійця, й вона
так помстилась за кривди, насилия !—

Проминули ще два дні і ніч,
й жниця та не стріляла з пістоля,
тільки дбала, щоб нагрілась піч,
і зварилися біб та фасоля,

Й все очима стріляла за тим
вояком, що був їй до вподоби,
хоч би він був здобув місто Рим,
не вічула б до нього вже злоби.—

А Багріїв, немов жартома,
вабив, надив палку італіянку
що йому подавала сама
доморобне вино в повнім дзбанку.

Вже й у вечір, там, де клен і дуб
в тьмі затінював кут живоплота,
зачесавши буйний, чорний чуб,
ждав Багріїв, щоб вийшла Маріотта.

У дімку з брил і плит кам'яних
для Данила варилась вечеря,
й часто в сутінках тъмяних, нічних
жниця шепнула: " O, bona sera *

Як минуло ще декілька днів,
то й по півночі, серед темноти
ніжний голос дівочий бринів:
—Bacio ! Riverderci bona noter

Проминуло ще місяця пів,
а Маріотта вже й пісню співала
українську, і знала пять слів
українських, "люблю" вимовляла,

* Цілую.

* До побачення

* Dobriй вечір.

і сміялась, мов милив дітвак,
як Багріїв сказав на прощання:
—Я тебе покохав, бо ти так
гарно все співаєш про кохання,

і сама ти миленька також
чарівна у дівочій уроді,
ніби китиця сплетених рож,
що розквітли у твоїм городі—

На війні все пливе, як ріка
під час повені, тучі і зливи;
знов накази прийшли воякам
маршувати в похід оfenзиви,

й аж тоді, як Багріїв прощав
італьянку, то він міг відчути,
що він щиро Mariottу кохав,
що не зможе її вже забути,

й прочитав у Mariotti очах,
що й вона його любить теж палко,
й хоч того не сказала в словах,
то розстatisя їй із ним жалко,

бо у сяєві ясних зірниць
він побачив, як слози спливали
із очей її, плили із лиць
італьянки, й на груди упали.

І куди б Данило не пішов,
йшли із ним туга, сум і турбота,
і Данило все думав;— Я знов
мушу жити там, де є Mariotta: —

З нов була оfenзива нова.
Маршували австрійці за П'яву,
покотилася лявіна жива,
руйнувала усе без угаву.

Біг Данило із крісом старим
за масковані шанці, споруди,
наступав, кликав "Гурра! На, Рим!
Рим для Австрії треба здобути!—

Доля робить з людей збитки й жарт,
а війна чесподіванки криє:
за відвагу в боях, духа гарп
дістав ранг офіцера Багріїв.

Барабанний огонь стугонів.
Г'рад шрапнелів аж за бойовиськом
здоганяв літаки, летунів,
що летіли над шанцями низько.

Раз, коли йшли у бій вояки,
з перевтоми слабі, безборонні,
надлетіли з-за мряк літаки
італійські, що звались "Капроні"

З літаками тими діяв лет
аж нал Відень, австрійську столицю,
Г обрієллі Д'Ануңчіо, поет,
що покинув перо, й взяв рушницю.

I тоді той летун і поет
із розвідчиками аж до П'яви
долістав, а із ним у той лет
теж летіли й вояовники браві,

одчайдушні якісь летуни,
й із наказу своєї команди
розкидали над військом вони
летючки, листи пропаганди.

В летючках ворогів закликав
італійський генерал, Кадорна:
— Буде гробом вам П'ява ріка,
бо Італії міць непоборна,—

і незломна і вічна вона,
з нами Бог і з нами перемога.
Правда дужча від крісів, стрільна !
хай веде вас ця осторога :

—Не ідіть ви за П'яву на Рим,
бо із нами йдуть американі,
і англійці й французи, котрим
помагають повстанці Слов'яни.

Йдіть до нас у полон, до братів ;
хай скінчиться війна ця кривава.
Смерть для німців, австрійців катів,
Воля вам, а Італії Слава !—

Темні хмари під час злив, дощів,
часом сонце осяє промінням,
й на війні у життю вояків
теж бувають не тільки терпіння,

а бувають хвилини утіх,
у кватирі, в окопі, в касарні
чути не плачі, а жарти, сміх,
і пісні, що веселі та гарні;

то й Багрій, хоча сумував,
до життя набирає знов охоти,
коли після битв, маршів чи вправ
діставав з пошти лист від Маріотти.

А Маріотта в одному листку
написала ось так до Данила:
—Кинь австрійський кріс в П'яву ріку,
йди в полон під Італії крила,

бо, як будеш в австрійських військах
боронити Австрію погану
і ходити в габсбургських штанах,
я тебе любити перестану,

як ти будеш проливати кров
італійську, то для офіцера
австріяцького втрачу любов,
вийду заміж лиш за берсальєра.

Я люблю тебе щиро і так,
як нікого в життю не любила,
бо ти все таки більше козак,
як австрієць, й людина ти мила.

Навіть снився мені кипарис,
що шумить монотонно і лунко,
під котрим, втерши з віч каплі сліз,
я пращаля тебе поцілунком.

Снилось теж, що я з дому над став,
прилетіла до тебе на крилах,
як зозулька, й ти ніжно шептав;
—Італіянко, кохана і мила! —

Як з Італії вже окупант
буде прогнаний, й під час спокою
тут не буде вже австрійських банд,
в Україну поїду з тобою;

хоч, боюся все жити в степах,
де крім трав і вишневого саду,
та й пшениці нема на полях
помаранч, фіг, ні винограду.

З тебе був би не злий чоловік,
та лише для жони українки,
я ж не можу все жити без фіг',
винограду та ще й без цитринки.

Часто мучать мене ті думки:
—Як же жити на тій Україні,
де є лиш пшениця, буряки,
сад вишневий, гарбузи і дині ?

Маю вдачу італійських дів,
тож люблю тебе може й навіки,
та все ж більше люблю вина, спів
і танці , виноград, та ще фіги.

Все ж себе потішаю в журі,
що, як німців, австрійців поборем,
будем жити не аж при Дніпрі,
а на Кримі над саміським морем.

Будем пити ялтанське вино,
їстимем вареники, а й ситі,
пливучи Чорним морем човном,
хрупатимем, фіги соковиті.

Посилаю пакунок, а в нім,
шлю Тобі винограду китяги,
фіг' солодких кілограмів сім
і вино для погашення спраги.

Ти частенько мене споминай
і в резерві із місця постою,
на відпустку сюди приїжджай,
бо я прагну гуляти з тобою.

Ти і я ще такі молоді,
що нам трудно журитись і ждати,
що забавимося аж тоді,
як по війнах замовкнуть гармати.-

Недалеко Маріотта жила,
і тому то Багрій Данило
на дозвіллю ходив до села,
що спів, музику дуже любило !

Щонеділі в тім гарнім селі,
хоч гуділи гармати з-за П'яви,
відбувались весілля, балі
та вояцькі й селянські забави.

Близько піль, де лилась людська кров,
гомоніли пісні італійські
про красу, чар життя, про любов
та німецькі пісні й українські.

Італійці співали свій спів,
пісню про генерала Кадорну,
а гуцули з австрійських полків
коломийку співали моторну,

і раділи, втішались також,
що й Маріотта вже вміє співати
пісню про гуцулів, Черемош,
Верховину і Прут і Карпати.

Всіх в танець закликав козачок,
й танцювали усі та усюди,
навіть кухар один, Сруль жидок,
танцював коло кухні присюди.

Заплескали всі в запалі гуль
у долоні, що аж залунало
для похвалення за те, що Сруль
танцював козачка вміло, вдало,

Розгулялись старі і малі,
і старшава вже сива жінота,
й всі казали, що в цілім селі
найгарніше танцює Маріотта.

А коли у кантині, в шинку
танцювали мадяри чардаша,
то здавалось в неділю таку,
що світ цілий—батьківщина наша,

що гусари, гонведи в той день—
то веселі і добрі людиська,
здатні лиш для танців і пісень,
не для чинів соворого війська.

Як заграли в домівках усіх
бубни і гитари й мандоліна,
то Багрій збагнути не міг,
де Італія, де Україна,

й думав, чуючи музики зов,
як співала, сміялась Маріотта:
—мудрість—музика спів і любов,
а ненависть, війна — то дурнота—

Так Данило тоді танцював,
наче вихор в Карпатах у борі,
а Маріотта у вирі забав
танцювала, як буря на морі,

мов несли її в хвилях танців
хоч не видні, та вичуті крила,
тони музики, радісний спів
і любов Маріотти до Данила.

Як мигніли, мов зорі у ніч,
чорні очі Маріотти вогнисті;
як стрічалися погляди віч
молодих і палких танцюристів,

як у місячнім сяйві раз – враз
танцювали Маріотта й Данило,
то здавалось, що щось у той час
італійський край і Русь лучило,

й італійка й син карпатських гір
обнялися, й в однім хороводі,
як дві душі двох народів, вір
йдуть в майбутнє в' братерстві і в згоді.

А коли, проганяючи сон,
до світанку, в ніч темну і пізню,
все гарматній пальбі в унісон,
бойки, лемки співали знов пісню,

то Маріотта, напившись вина
за Багрієва щастя й здоровля,
веселенько казала:— Війна,
то жахливе й смішне безголов'я,—

І Маріотта в ту пору страшну,
з лейтенантом в обнявши в таночку,
забували про битви, війну,
й по танцях цілувались в куточку.

І Багріїв подумав не раз:
—Коло П'яви – бої, м'ясорубка,
а мене покохала в цей час
італьянка – така, як голубка.

За Маріотти цілунок, любов,
я віддав би сьогодні без жалю,
край австрійський, його хоругов,
і цісарські відзнаки, медалі!—

Як рефлектор з-за П'яви, з лісів
мигнув сяйвом, Маріотта й Багріїв
прошептали;—Іде час боїв!
Не пора на кохання й надії.—

Як Багріїв після тих танців,
повернувся в окопи в осаді,
стрінув там із патруль вояків,
що були і веселі і раді,

бо до них прилетіли вістки,
як орли бистрокрилі та хижі:
Збунтувалися чеські полки
у Тиролі близь річки Адіжі,

заспівали, йдучи у полон,
в лісі пісню про Івана Гуса,
й повтікали на схід, за кордон,
бо дух Жіжки повів їх до Руси,—

Й їм усім подає клич наказ
проводник чехів Тома Масарик,
щоби чехи, словаки всі враз
позбувалися німців, мадярів.

Повно всюди в австрійських лісах
втікачів з касарень; дезертирів,
в австріяцько-хорватських полках
повбивали бійці офіцерів—

Виноград доспівав на полях
і сюрчали цикади в отавах;
хтось в окопі десь викрикнув:—Ах;
Над Дніпром українська держава!—

Коло огнищ, руїни села
і, в землянці розбитій, понурій
розмовляли бійці про діла
Грушевського Михайла і Петлюри.

Як пожовкли листки фіг', цитрин,
як дозріли в садах помаранчі,
а по сльотах спливала з долин
каламутна вода в рів і в шанці,

то з запілля, з вагонів за вал
йшли резерви із тих батальйонів,
що пройшли край сибірський, Урал
у Московщині царській в полоні"

В батальонах тих старшина був,
знаний всюди Федюшка Микола,
що знання та науку здобув
з книг у городі Львові у школах.

Поміж бранцями був і капрал,
Шпак Іван, знаний всім підстаршина.
що з Федюшкою аж за Уралю
із наказу якогось москвина

йшов, і як Федюшки побратим,
з ним у таборі поза дротами
бідував та ділився із ним
хлібом, чаєм, чи то сухарами.

Лемки бранців тих вітали так,
як братів, їх питали, просили:
Ви з полону? Скажіть же нам, як
за вільну Україну ви бились? —

I ти тут? Я дістав був твій лист,
як з Петлюрою, з Січовиками,
втекли ми з Києва, чули ми свист
куль московських гарматних над нами.

Закортіло мене до жони,
й я поїхав з Волині до дому,
а жандарми, чортівські сини,
там зловили мене, хоч в солому

я сковався в стодолі, й ну, знов—
мене гонять сюди воювати,
з дезертирами я тут прийшов
на наказ австрійців біснуватих.

Воювати? В окопи іти?
Хай воюють графи, князь, барони.
Вже й так Австрію вхоплять чорти
і роздъюбають круки й ворони.

Вже убитий кат, цар Миколай,
Україна в огні революцій,
ми ж не йдем боронити свій край,
й досі служимо Австрії суці—

Поворотці з-за Волги, Дніпра
промовляли ось так бунтівливо,
та за ними, мов тінь, мов мара,
хтось ходив і слідив підзорливо.

Не слідив їх мадяр, ні прусак,
а руснак, Кліщ Михайло, видужник,
хоровитий гильтязій і пияк,
офіцерський підхлібник, прислужник,

що хвалитись так часто любив:

—Коли був я старшинським льокаем,
то пан майор мене все гостив
цигаретами, хлібом і чаєм.

Кліщ був знаний із того, що ніс
устромляв у всі справи і всюди,
та, що навіть, як возом гній віз,
він співав гімн австрійський: "Боже, буди:"

Як варилася раз у кітлах
на обід кава, бруква і юшка,
Кліщ питав вартових на стійках:
—Де Багріїв і де пан Федюшка ?—

Так, як оси дражнені в дуплі,
що зогнило, прагнуть всіх жалити,
так ціарські служаки вже злі
почали всіх цкувати і судити

за непослух, за злочини зрад,
за упертість стійку, бунтівливу,
за образу австріяцьких влад,
непокірність зухвалу і мстиву.

Кілька лемків тоді на наказ,
у в'язницях, закуті в кайдани,
сумували і ждали на час,
коли воля і мир вже настане.

У ту пору зацькований був
і хоружний Микола Федюшка,
що таємно повів боротьбу
проти тих, котрим, як подушка

тепла, вигідненька, м'яка,
постелився шлях у слугуванні
австріяцькій державі, яка
дбала про слуг своїх, що слухняні

для монархів були, і їх трон
боронили в потребі, їм вірні
теж були, їх накази, закон
виповняли, й підданчо покірні,

за Габсбургів молились в церквах,
та в серцях все плекали надії,
що замає австріяцький стяг
В Києві, над Собором Софії."

А Микола Федюшка таким
слугам цісаря мовив: – Ну, годі!
Нам рідніші Італія, Рим,
ніж австрійська в'язниця народів.

Тож та Австрія так, ніби гад,
п'ятсот літ виростала, міцніла,
простягнулась аж до гір Карпат,
з поту, крові слов'ян багатіла,

панувала на нашій землі,
накладала на нарід наш пута,
й за кров люду, за труд на ріллі,
брала в нас все податки й рекрута.

Львів і Київ – то майбутній Рим
України і Європи сходу,
Рим не сміє нам бути чужим,
бо він любить красу і свободу.

Рим – то серце усіх християн,
всього світу і галицької Руси,
і наш нарід австрійських кайдан
раз позбутися мусить, так, мусить! –

Взnav тоді Федюшка, що в шинках
німці та мадяри говорили:
–За невдачі всі наші в боях
русини і чехи завинили. –

Вже відомо, що всі русини
дезертири, що зраду все сіють,
та, що скрито всі служать вони
не Габсбургам, а вражай Росії –

Для одного хорунжий сумний
промовляв так, що чув і Багрій:
–Прагну я втікати в край чужий
від цісарських служак, лиходіїв!

Вже дивитися сумно і жаль,
як австрійські панки посіпаки,
замість хорих післати в шпиталь,
гонять силою їх до атаки.

От, Іван Шпак, мій найліпший друг,
тричі ранений був, й на Уралі
в таборі був ослаб від недуг,
і не раз побував у шпиталі.

Вчора був захворів Шпак Іван,
ї просив:— Шліть мене до лічниці;—
Івана Шпака прогнав капітан,
бив біднягу прикладом рушниці.

Майор теж учинив тоді крик:
—Шпак не сміє вже бути капралем,
заслужив той крутій, бунтівник,
щоб австрійці його покарали!—

Ну й друг Шпак у розпуці взяв кріс,
та й застрілився сам під горою.
Санітет тайно Шпака поніс,
поховав між гробами героїв—

I Микола Федюшка на луг
поглядав, на свіженьку могилу,
у якій самовбивник, Шпак друг
спочивав коло скельного схилу.

Як хорунжий на гріб поглядав,
то у жалю, великом одчаю,
кривди всі австріяцькі згадав
і подумав:— Я пімсти бажаю!—

Дня одного, коли був ізмок
у сльоту полк, то в лісничівці
ждав Федюшка, й добувши письмо,
переховане в марші, в мандрівці,

посклікав із кватир вояків,
та в кутку, де уже було темно,
для довірених друзів своїх
лист читав потихеньки, таємно:

"Друже, з Києва йду у похід.
Ворог нам заступає дорогу,
шле орду із Москви наш сусід.
Ох, коби ви дали нам підмогу —

В нас замало куль, зброї, борців.
Німці нашу "Січ" вже скасували,
обеззброїли "Січовиків"
та змагається ще Коновалець.

Сотник Мельник Андрій шле привіт.
Він про Вас говорив тут зі мною,
і розумно Вам радив: зверніть
проти Австрії душі і зброю.!

Ти ціарським льокаям не вір,
час позбутись Габсбургів мізерних,
Ви на Київ звертайте свій зір,
Здоровлю Вас усіх—Федір Черник,"

Всі озвались:— Ще раз прочитай
той листочок від Черника брата!
Ох, прекрасна війна за свій край,
та гайде воювання за ката!—

З нов була офензива нова.
Поза П'яву пішли австріяки.
Італійці скривались в ровах,
то йшли сміло в завзяті атаки.

В пlessах озера й П'яви ріки
відзеркалились, як стада левів,
італійські нові літаки
й бомбоносці англійські крицеві,

із яких на австрійські війська
й на колони німецькі похідні
розсипались по полі, гайках
бомби екразитні й динамітні.

І невпинно щоденно й вночі
все ревіли, гуділи мотори,
засівали, немов сівачі,
засів смерти—й мов якісь потвори,

покотились із усіх шляхів
грізні повзи, найтяжчі гармати,
викидали з пащ у річку, в рів,
на окопи шрапнелі й гранати.

І вночі зіткнулись вороги.
Берсальєри, мадярські гонведи
відбивалися тоді навколо
в рукопашних боях на багнети,

то метали за шанці, в окіп
ще й гранати ручні, й у проломі
впали, мов при снопі збіжжя сніп,
вбиті й ранені, і в тім розгромі

кров спливала з горбів аж на діл,
де стелились мірт і віття плющу.
Із Венеції, з міст і зі сіл
італійці вели завзятощу

сицилійську бригаду нову,
та невинно знов слали резерви
за ставки, низину лісову
на нові перемоги і жертви.

Всі австрійці втікали назад.
Як топились в розбитих "понтонах,"
то на березі кулі з гармат
італійських убили Антона.

Труп його довго гнив на полях,
де жовніри його залишили,
бо в утечі не встигли в боях
Сіякові копати могили.

І лежав близько П'яви Антін,
мертві очі, уп'явши в синь неба,—
наче Бога питався все він:
—Чи тут крові української треба ?—

Із Венеції блимали в тьмі
і рефлектор і заграви смуга,
а жовніри мовчазні, німі
відступали, лишали труп друга.

В пізню осінь, коли на полях
постелились тумани зі мною,
спочивали у шатрах, ровах
вояки ізнеможені в бою—

Споминали дні мук і образ,
оффензиву, всіх друзів убитих
і поранених, що на наказ
йшли в бої за Габсбургів неситих.

Всім Данило сказав тайкома:
—Нас тут кривдять чужинці й карають.
Так терпіти вже сили нема.
Утікаймо з австрійського краю !

Чужиною все тут—аж смердить
серед німців, мадярів пихатих.
Прагнемо між своїми знов житъ,
там, де Київ, де наші Карпати.

Поведу на патрулю всіх вас
уночі, й у лісах за рікою
нашу зброю, набоїв запас
віддамо італійцям без бою.

Чехи, Польща вже в Римі старім
утворили свої легіони,
то ж і ми з чот австрійських творім
українські повстанські загони.

На Сицилії в селах, містах
в таборах є полонені бранці;
вони з нами теж стануть під стяг
український як вільні повстанці.

Із Венеції ми кораблем
попливемо до Чорного моря,—
з ворогами воюватимем,
і москвини вже нас не поборять,

То не привид у мріях, у сні,
не омана фантастичних візій;
zmіняться наші чоти, сотні
в кадри військ українських дивізій.

Черник Федь нас вестиме в бою,
й не скорившись ніде і ні кому,
побудуєм державу свою,
і повернемось вільні додому.

Італійці там, близько ріки;
йдім до них гущиною лісною.
Хто зі мною ? Усі вояки
відповіли:— Веди, ми з тобою.!

Краще вже нам згинути всім
у боях за вільну Україну,
ніж служити у війську чужім,
що й терпіти гніт, кривди без вину !

Лиш Михайло Кліщ глянув на всіх
вояків, як почув їх нараду,
й думав;—Ах, та ж то злочин і гріх
учинити дезерцію, зраду ?

Присягав я на хрест і на стяг
наш австрійський, що, вірний до скону,
без вагання дам кров і життя
в обороні ціарського трону.

Я для майора вістку подам
про ту змову і зраду погану,
й за ту вістку на злість ворогам
ранг' капрала й медалю дістану!—

У ночі, як Багріїв, з лісів
сотню війська за П'яву провадив,
офіцерам Кліщ вість оповів:
— Наш Данило втік, Австрію зрадив!—

Вже Багріїв і сто вояків,
закрадались у яр з бойовиська,
вже додглянули з-поміж кущів
чайку варт італійського війська.

Вже Данило жовнірам шептав:
— Гляньте, видно вже місце постою
й білий стяг італійських застав,
що змін'яли сторожі по бою!—

Бойки, лемки дійшли вже за вал.
Риський воїн, ступивши на шанці,
грімко кликнув, подавши сигнал:
— Йдіть до нас, вас не вб'ють італьянці!—

Лиш Микола Федюшка і рій
стежі лемків добігли за П'яву,
за луги та у тій же порі
і піддалися італійській заставі.

І Багріїв добіг до озер,
й бачив блиски вогнів, димів смужки,
й як там італійський офіцер
стискав руку Миколи Федюшки.

Та в ту ж мить із лісів з-за кущів
появилась австрійська кіннота,
а за нею ішла із полів
і мадярська й німецька піхота.

Заблищали у свіtlі зірниць
і шаблюки й багнети вуланські,
заблісніли у тінях ялиць
шоломи і відзнаки германські.

На узліссю хтось крикнув: — Гальт; Стань!
— Йде погоня! — І німці й мадяри
окружили збігців, без вагань
їх ловили, кричали гусари:

– Дезертири; Бий руських гадюк ! –
 Заберім їх багнети, рушниці ! –
 Вмить вулани й капрал віденсьчук
 в'язнів гнали за ліс, до в'язниці.

Ніч пройшла, і день суду настав,
 зізнавали два свідки лукаві,
 майор і Кліщ Михайло брехав,
 щоб служити австрійській державі.

Гордо й сміло Багрій зізнав:
 –Українець я, й за Україну
 воювати я дуже бажав,
 і тому край австрійський покинув.

Суд короткий, години лиш чверть,
 і судді, закінчивши нараду,
 засудили всіх в'язнів на смерть:
 –Розстріляти їх за бунт і зраду! –

Зимний вітер змітав зі стежок
 жовте листя і плакав за літом,
 падав перший осінній сніжок
 на поля вкриті зв'яленим цвітом.

З-за тюремних брам ішли судді,
 офіцери і варти при зброї,
 а, між ними ішли молоді
 в'язні в сірих, полатаних строях.

В'язні станули в ряд під стіну,
 близько вежі, тюремної брами,
 і дивилися у далину
 помережану млою, снігами.

Офіцера наказ пролунав:
 –цуґ!, Гальт! фаер! – і гримнули стріли,
 I ряд в'язнів скривавлений впав
 коло мурів старих, почорнілих. –

Як сапер насипав гріб новий
 для розстріляних всіх, для Данила,
 вість приніс полковий вістовий:
 –Революція трон повалила!

Бунти в Австрії всій піднялися
 проти злих Габсбургів лиходіїв.
 Кароль Габсбург втік з Відня кудись.
 В краю сам весь народ володіє! –

Учинилось мов чудо чудес.
Поза П'явою за бойовиськом
чад війни дивним дивом – десь щез.
Маршувало співаючи військо,

наче з радости п'яне тоді,
йшло полями политими кров'ю,
й викрикало: – Італіє, радій: –
Кінець Австрії, й її безголов'ю! –

Тут в боях коло П'яви ріки
вже сконала австрійська держава,
що гнобила народи віки.
Генерале Кадорно, вам слава! –

I на П'яви мов прорвалась гать,
i вода поплила берегами,
i любов, Господня благодать
панувала вже між вояками.

Дивним дивом давній ворог злий
вже здавався добрячим сусідом,
тож мадяри, забувши про бій,
бранців з Риму гостили обідом

i вином, та казали ось так,
споживаючи печиво й страви:
– Італьянці – такі люди, як
люди з австріяцької держави! –

I на цілому фронті замовк
гук гармат по роках стрілянини,
зі землянки йшов лемко, як вовк
iз нори, i тієї хвилини

поздирав iз ковнірів ясних
майора Гальгочі й капітана
всі відзнаки, i крикнув до них:
вже не вам чолобиття й пошана: –

Сміючись, лемко з люттю подер
стяг австрійський брудненький, старенький,
й крикнув: – мир настав і відтепер
ми бже військо України неньки! –

Від утіхи жовніри в ровах
цілувались, як друзі зі другом.
Жовто – синя своя хоругва
злотіла, мов птиця, над лугом.

І на березі П'яви, ріки,
на розлогих полях і долинах
заспівали вільні вояки
гімн новий : – "Ще не вмерла Україна,"

Поскидавши в грязюку на шлях
стяг австрійський, орли двоголові,
причіпляли борці на шапках
тризубці і галузки соснові.

Із кватири, блідий, як мертвіць,
йшов Михайло Кліщ. Той шпиг і зрадник
белотів : – Австрії вже кінець ?
Щось не чути вже стрілів гарматних ! –

Вмить Микола Федюшка з гайку
надійшов, і, підвівши кріс ржавий,
стрілив. Кліщ вбитий впав в ріку,
і далеко поплив ген у П'яві.

Військо йшло, наче повінь гірська,
йшли жовніри за гори, долини,
залишали в полях, на шляхах
всі канони, обоз, карабіни.

Ті війська йшли на північ, на схід,
забували про голод, утому,
й по роках битв, неволі і бід
викрикали ; – Ми ідем додому ! –

Йшли жовніри з окопів, станиць,
всі розсміяні та всі веселі,
доходили вони до границь,
повертались у рідні оселі.

Доходили до стацій, до міст,
на дахах відіджали на сходах
переповнених поїздів, вість
розносили всім : – Вже мир, свобода ! –

Ті жовніри йшли з різних країв,
їм ввижалися Сян і Карпати,
закликала до себе синів
Україна, їх страдницька мати.

Вже свідомі своїх всіх провин,
офіцери в свій край відіздили,
і побачили з автомашин
за дорогою свіжі могили.

А згадавши ціарство, як сон,
говорили сумні генерали :
— Ціар Кароль утратив свій трон,—
ми ж Данила, за трон розстріляли.—

І нахмурившись, наче сичі,
розмовляли судді з капітаном :
— Вмерла Австрія вчора вночі,
а Багріїв розстріляний рано !—

Коло гробу йшов лемківський рій,
і хорунжий сказав на прощання :
— Спи Данило, в землиці чужій;
ти Габсбургам офіра остання.—

МОГИЛА НАД МОРЕМ

Давно то було, у военному вирі
із Альп, на ціарський безумний наказ
ішов я до бою в австрійськім мундирі,
бо доля людини — конечність і час.

Втомившися, військо ішло спочивати,
в селі італійськім шукало кватир,
з тим військом прийшов я аж над Адріатик,
в оселю і в хату Джіоконди Пальмیر.

Солодкий спочинок для жовніра в бою,
солодкий і усміх дівочий тоді,
коли смерть над військом стоїть із косою,
а жити бажають бійці молоді.

Був вечір. Лунав десь грізний гук гарматний,
і десь недалеко лилась людська кров,
та усміх Джіоконда такий був принадний,
що в серцю вояцькім будив лиш любов.

Вояк все такий: Хоч дивиться в очі
нешадної смерти, то другого дня
він любить дивитись у очі дівочі,—
хоч кулі десь свищуть, гармати дзвенять.

Над море шумливе розстелював крила
сріблистий, вечірній холодний туман.
Зі мною гуляла Джіоконда по схилах
узіря, і там я побачив курган.

Джіоконда була—як Італії сонце,
палке, що всіх гріє, всім світить навколо,
хоч був я австрійським тоді оборонцем,
то все ж італ'янку любив я—як друг.

Джіоконда і я ми дійшли за могилу,
читали ми напис на ній на хресті,
тоді запитав я Джіоконду ту милу,
коли ми минали заросля густі:

—Хто сон непробудний знайшов у могилі?
Чия це могила, що це за курган?—
—Ось тут спочиває Аніта Савіллі
і славний герой наш Беніто Арлан.

То діялось, друже, в часи стародавні.
 В австрійській неволі був рідний наш край.
 Тоді під Вольтурном у битві преславній
 провадив повстанців не вождь, а одчай.

Тоді в цій оселі, у пишній палаті
 побіля котрої шумить кипарис,
 жили там Аніти батьки пребагаті,
 що мали у гербі хрест і римський спис.

Аніта була, наче квітка у полю,
 вродлива, прекрасна, як диво всіх див.
 У неї жених був аж із Неаполю,
 і князь венеційський Аніту любив.

Дівча молоде, так, як рання зірниця,
 всміхається часто і любо до всіх,
 а не до одного, тому й не дивниця,
 що така й Аніта була— для утіх.

Нараз, як скінчився вже збір винограду,
 тому у селі від забав тут гуло,
 аж двох юнаків покохали багату
 Аніту на горе собі і на зло.

Один з них, Беніто, був зроду убогий,
 а другий Джюзеппе, багатий магнат;
 його це палата ось там, де розлогий
 надморський, скелистий пустар, де був сад.

Аніта журилась цілісіньке літо:
 —Одно маю серце, а двох я люблю.
 Джюзеппе вродливий, та гарний й Беніто;
 з котрим повінчались, з ким взяти вже шлюб ?

Люблю я Беніта за янгольську вдачу,
 за серце шляхетне без фалшу і зла,
 Джюзеппа кохаю за кров, за гарячу,
 за буйність юнацьку, за гордість орла.

Беніто убогий, та скарб він все ж має,
 в душі такій чистій, як рання роса,
 Джюзеппе багатий, та Бог один знає,
 чи щастя приносить багатство, краса ?—

Нараз у країні вільній, в Піемонті
 знов бунту повстання вогонь спалахнув,
 в Венеції, в Бутріо, в Удіні, у Торонті
 озвалися сурми, звіщали війну.

В неділю Беніто сказав на прощання:
 —Аніто, люблю, але все ж ти прощай.
 Не час на весілля, не час на кохання,
 коли в небезпеці наш народ і край.—

Пішов, ані сліду нема по борцеві.
 По році аж вістка упала, як грім:
 —Беніто вигнанцем скитався в Женеві,
 тепер карбонарів провадить на Рим.

Джузеппе радів:—Я до щастя вже близько.
 Я вдома останусь ціліську війну,
 Беніта у битві вб'є куля австрійська,—
 тоді я Аніту візьму за жону.

Готове вже все для весілля, для шлюбу.
 В війні я маєтки придбати зумів,
 бо жінка брилянти і золото любить,
 не славу героїв, не рани борців !—

Джузеппе любив лиш багатство й Аніту,—
 не дбав про майбутнє вітцизни зовсім,
 Італію зрадив, щоби в часах гніту
 служити австрійцям, догоджати їм.

Тоді, як Беніто боровся в повстанню,
 Джузеппе у Відні пив мід і вино
 із ворогом лютим, і в дружнім братанню
 здобув і медалі і владу й майно.

А, щоб заслужити у цісаря ласку,
 Джузеппе, зібравши друзяк, посіпак,
 ловив теж повстанців, караючи тяжко
 в тюрмі, як наказ дав йому австріяк.

Джузеппе казав:—Пан мій—цісар у Відні,
 служу я йому, бо його в нас тут властъ.
 Повстанці безсилі, голодні і біdnі,
 хто влади не має, багатства не дасть.

Та доля змінлива. З Теану під зиму
 йшли вісті:—Скінчилась кривава війна,
 уже Гарібальді під мурами Риму,
 народ сповістив:— Італія вільна !—

У цілому краю від моря до моря,
 куди в боях ворог за Альпи втікав,
 Італії діти співають, говорять:
 —Беніто з Торонта австрійців прогнав !—

Усюди йде вістка весела і слава
про битву аж коло Венеції стін:
—Беніто повстанців провадив у лавах,
полки австріяцькі розгромив там він!—

А рано—уранці повстанці вернулися,
дзвонили в святинах всі дзвони нараз,
вернулися з Бенітом по битвах удалих
повстанці з піснями вернулися в той час.

Беніто вернувся поранений в бою,
знесилений в битвах, вигнанню, в журбі,
каліка нещасний з одною рукою,
бо другу урвало стрільно в боротьбі.

І мовив Беніто:—Аніто кохана!
В війні цій я втратив здоровля, майно,
вернувся убогим калікою, в ранах,
мій дім австріяки спалили давно.

Та маю для тебе мій скарб одинокий,
лю보v, що не згасла у серцю на дні;
як будеш моєю, то в тобі мій спокій
і щастя знайду по терпіннях, війні.—

І мовив Джюзеппе:—Аніто чарівна!
Подумай. Беніто уже інвалід!
Зі мною ти житимеш мов королівна,
в багатстві, щаслива, бо княжий мій рід.

Як будеш женою Беніта, то зв'янеш
у хатці убогій, у гор'ю, біді,
і скоро вдовою бездомною станеш,
змарнуеш у зліднях літа молоді!—

Та війни, повстання, час змагань за волю
неначе змінили Аніту, й вона
у долі вітчизни свою також долю
уже відчувала аж до серця дна,

бо у тому серцю вже кров італійська
озвалась, ненависть до Австрії слуг,
тому покохала Беніта, що з війська
вернувся, й незламний все був його дух.

Аніта сказала:—Беніта кохаю.
Бенітові серце навіки віддам,
бо він проливав кров для рідного краю,
боровсь, як пристало Італії синам.

Була ніч погідна. Всміхалися зорі.
 Аніта й Беніто сиділи ось тут,
 обнявшись, щасливі гляділи на море,
 чи гості в гондолях: плывуть,

бо вже сподівались вінчання, весілля
 і мріяли може обое в ту мить
 про щастя подружнє родинне вдовілля,
 про те, як то вони будуть жити, любитъ.

Аж нагло з кинжалом з'явився Джюзеппе,
 і люто він крикнув, немов сатана:
 —Гей, завтра не буде весілля для тебе,
 бо буде тут помста моя престрашна!—

Й промовив Джюзеппе щось луте, шалене:
 —Чи я, чи Беніто? скажи, вибирай!—
 Сказала Аніта, Смерть краща для мене,
 як бути твою! Ти зрадив наш край!—

—Джюзеппе, як бути твою жоною,
 коли ти австрійцям служив тоді, як
 Беніто баровся з австрійцями в бою,
 з Італії гнав чужинців посіпак?

І блиснув до світла блиск вістря кинжала,
 і заки ще хтось когось обороняв,
 Аніта пробита кинжалом вмирала,
 за мить і Беніто убитий упав.

Іх тут поховали в одному кургані,—
 про них піснетворці зложили пісні.
 Джюзеппе у Відні жив десь на вигнанні
 із німкою, й там багатів, могутнів.

Чи чуеш шум моря і меви скигління?
 Чи чуєш? Над море злітає з осель
 тужливая пісня, немов голосіння,
 і тихне, вмовкає посеред піль, скель?

То хлопці й дівчата у пору цю пізню
 із піль, виноградників грозна несуть,
 та коло кургану співають все пісню
 про славу Беніта й Аніти красу.—

МАТИ.

Слова бувають милі, як проміння,
як співи птиць, як запах рож і мяти,
як шум ріки, листочків шелестіння,
та наймиліше в мові слово—Мати.

Всміхається дитя до світу всього,
обняти прагне всіх людей руками,
та не сміються діти до нікого
так радісно й привітно, як до мами.

А в усміху матусі до дитятка
скриваються всі радоші, терпіння
людства і людська туга, мрія, гадка,
щоб вічно жити в дітях, поколіннях.

У матірній душі, у серці мами
укриті вічність і життя істота,
любов, що знає все всюди тямить,
біль родження і розкіш і чеснота.

Прекрасно сяє сонце і зірница,
і місяць з неба у безхмарні ночі,
та і від сонця кращі неньки лиця,
люблячі, добрі материнські очі.

Мами існують не для себе в світі;
вони знаходять щастя й насолоду
у здійсненню природи заповіті:
—Плекай дітей, майбутність, цвіт народу!—

Опіку дати дітям, немовляті—
то матерей призначення і доля,
бо й пташечка приносить для пискляті
в гніздечко зерна і комашку з поля.

І так, як сонце є одне, єдине,
а світить людям добрим і лукавим,
у цілім світі мати для людини
в життю є сонцем ясним і ласкавим.

Світ повний зла, і по землі все рине
багато людських сліз гірких і крові,
а в світі тільки серце материне—
то неізчерпне джерело любові.

Друг друга тільки в щастю знає, любить,
йому в нещастю не подасть долоні,
але й на ложі смерти неньки губи
цілують ніжно лиця сина, доні.

Грабує в брата брат майно, хатинку,
загарбує сестра поля сестрині,
я мати хліб, останню окрушинку,
від уст своїх відійме, й дасть дитині.

Як немовля дрімає у пелені,
й всі люди сплять уже давно заснулі,
то колискова тиха пісня нені
звітає в тьму: – Ой, спи дитя ой лулі.—

А хто б злічив щедроти всі, доброти,
мовчазні жертви віддані в посвяті,
безсонні ночі, дні турбот, роботи
всіх матерей, їх ласки, благодаті ?

Бо й жебраків і велетнів науки,
Шевченка, Данте і Наполеона
випещували материнські руки,
їх пригортали в колисках до лона.

І в кожнім тоні всіх пісень симфоній.
в красі святынь, в словах трагедій, драми,
укриті труд щоденний і в ночі безсонні
усіх мистців, творців, мудрців й їх мами.

Коли війна спалахкотить вогнями,
дуднять гармати, кров пливе рікою,
то матері, хоч плачуть за синами,
благословлять їх до походу, бою.

Тоді в палацах пишних і в хатах,
мов пташка лине до небес молитва:
О, Боже наш, охороняй нам сина
від куль ворожих у зловісних битвах.—

Коли над сином пролітають кулі,
нобліскують ворожих військ багнети,
матуся шепче все словечка чулі:
–Чи ти живий ще сину—де ти, де ти?—

Як син вмирає у боях від рані,
як стоголосо гомонять гармати,
то син глядить крізь дим пожеж, тумани,
й востаннє шепче: Де ти? Люба мати!—

Коли людину старість, вік похилить,
волосся посріблилось, побіліло,
нема ніде дорожчої могили,
як та, де спочиває неньки тіло.

Тому з глибин душі людства бездонних
зродилася віра, що Господь владика
керує світом з поміччю Мадонни,
Марії, Мами Богочоловіка.

Слова бувають милі, як проміння,
як співи птиць, як запах рож і м'яти,
як шум ріки, листочків шелестіння,
та наймиліше в мові слово МАТИ.

ВЕСНЯНЕ

В мене над скронями сивий вже волос,
в тебе п'ятнадцята щойно весна,
та жайворонковий любий твій голос
серце мое вже хвилює у снах.

Бранці ти бігаєш все по подвір'ю,
то забавляєшся квіттям в саду,
сієш ти радощі, втіху безмірну,
тому на тебе тужно я жду.

В тебе ще погляди ніжно безмовні,
в тебе ще усміхи, як у дітей,
та на устах твоїх співи любовні,
а за сукенкою—круглість грудей—

В тебе сукеночка ще по коліна,
сам я не знаю ще, хто ти така.
Трішки ти панночка, трішки дитина,
буде вже дівчина із дітвака.

Серце твоє ще дрімає у грудях,
жде на любов, як весни жде земля,
завтра те серце вже хлопці розбудять;
хто буде перший? Він,—а може я?

СВІТЛО В НОЧІ

Село заснуло тихим сном,
в хатинах світла згасли,
лиш за однісіньким вікном
мигтить ще світло ясне.

В садок вишневий, в тьму нічну
крадеться світла смуга.
Гей, хто там досі не заснув?
хто жде сестри чи друга?

Чи може хтось недужий, сам
жде ранку вінчку пізню,
чи мати встала, й діточкам
до сну співає пісню?

Ні, не недужий дня там жде,
не засвітила мати,
лише дівчатко молоде
мене жде привітати.—

Сьогодні в хаті, в тишині
любовна перша стріча,
тому так пізно у вікні
щє світиться та свіча.

Вмить згасло світло й в хатці тій,
за садом, близько гаю,
і шепнув хтось у темноті:
—Люблю тебе, кохаю !—

З ЛОДІЙ

В селі, навколо твоєї хати
дрімає тихий сад.
Про нього міг би поет писати
найкращу із баляд.

Говорять люди, що, як ісходить
вже місяць, й щезне тьма,
тоді я вишні в твоїм городі
зриваю тайкома.

Говорять люди, й вони не знають,
що в тім садочку там
унічку вишні я ізриваю
з тобою, а не сам.

Говорять люди сплітки злосливі
що вишні я краду,
бо і не знають, які звабливі
цілунки в тім саду.

Говорять люди, що я голодний,
тому я вишні рвав,
а я направду страшенній злодій—
я в тебе серце вкрав.

АРИСТОКРАТЦІ

Я виріс у селі пів сотні миль від міст,
і панський обичай вважаю за химеру,
тому й до тебе я пишу любовний лист
на сплямленім шматку газетного паперу.

На серцю, на моїм село лишило слід.
Душа моя й тепер ще пахне сінокосом,
і часом хочу я іти, як йшов мій дід,
до дівчини з ціпком, в кожусі, але бoso.

Тобі я не рівня. Ти — панна з тих родин,
де на селян глядять бундючно та ізгорда ;
я цвітка лісова занесена з низин
до саду княжого, чи до городу льорда.

Тебе манять міста, багатство, велич, рух;
і подорож, балі у Парижі, в Лондоні;
мені все сняться ще лани, ріка і луг
той, на котрім я пас воли, корови, коні.

Я досі хлоп в душі. Ти ж цілком не така:
Манірна ти, мов кіт, розпещена бон-тоном,—
не сіном пахне все твоя мала рука,
й твій волос пахне все якимсь одеколоном:

Та через те я не впадаю у одчай.
Все ж зваблю я тебе і до гріха намовлю.
Я ж бачив, що панни не раз ідуть у гай,
зривають цвіти й їх цілють із любов'ю.

Моя душа, немов забуте озерце
укрите в горах у чагарнику лісному,
та в казці й княжна раз, вмиваючи лицє
в гірському озері, втопилася у ньому.

В ГОДИНУ ТУГИ

Втомилася,
душа моя схилилася,
мов бурею прибитий лан,
поскаржилася на свій талан.
Впав з хмари град, ударив грім,
схилив пшеницю хмаролім,
колосся стигле, межі нив
намул залив.

А хотісь усміхнений прибіг
стежинкою на переліг,
між квіттям і пішов у тан;
мов легіт весняний майнув,
і сколихнув
прибитий лан.

Пшеничним шумам в унісон
розсипав трелі жайворон.

—Ой, сонце, світло, щез туман!
Гей, вітроньку, тобі поклін!—

Вітрець не слухав мольб, зблудив,
полинув і до інших нив,
із буряном цілується,
і з травами милується,
й пшениця в шумі шле проклін:

— Чому підняв мене, чому
покинув тут саму, саму,
посеред бур, і стернищ піль,
де сум, де біль.?

А, як іде чар-ніченка,
то сльози ллє пшениченка.

Як вітер мчить в танець, аркан,
шукаючи приман, оман,
то плаче лан, пшеничний лан.

На стебелинах, де покіс,
краплини рос, мов каплі сліз.

ПЕРШИЙ ЛИСТОПАД 1918 р.

Ніч. На ратушевій вежі
глухо вдарив дзвін:—Бам! бам!
що за дивні вийшли стежі
з Народнього Дому брам?—

Вчора втихили вже гармати,
і настав кінець війни,
тож, чому йдуть воювати
вояки, і хто вони?

Ось з'явилися на площах,
що за мужні лиця в них.
Вони певно розторощать
ворогів! Котрих, яких?—

Зникли чоти в пітьмі ночі,
через ринок йдуть вперед,
в свіtlі лямп десь знов мигочуть
кріси, шабля і багнет.

Стежі підійшли до парку,
де вітрюга пил ізмів,
місяць глянув поза хмарку,
освітив рій вояків,

що ступали рівним кроком,
таємничі, мовчазні,
вдивлені в тьму, де, хтось оком
слідкував їх при стіні.

Вояки дійшли в поході
в місце те, де жив князь Лев,
де тепер в міськім городі
падали листки з дерев.

—Стань!— Спинилися там чети,
і промовив їх четар:
—хлопці, ви рішатимете,
хто в цім краю володар,

чи германські заволоки,
польська шляхта чи наш люд,
та ж тут цілих п'ятсот років
володів чужинців кнут!—

Наказав Дмитро Вітовський,
провідник наш, командир,
що, як гніт скінчиться польський,
то настане воля й мир!—

Спить іще спокійно ворог,
заки збудиться зі снів!
опануймо Львів, цей город,
збудьмось влади чужинців!

Кроком руш! — Мов у погоні,
маршували знов вони—
закрадались за кольони
будівель, стін, кам'яних.

В місті глухо, в місті тихо,
як у гробітишина,
але чигає десь лихो—
і цятиша,—мов чуйна,

—хтось скрадається за муром,
під полою скрив пістоль,
глянув грізно і понуро,
зник, сховався за костьол.

—Хто там? Стій! Стань, бо стріляєм!—
Тиша там ітиша тут,
Тільки хтось в шинку співає;
— Не дами земі, сконд наш руд!—

Тишу й пітьму сколихнули
стріли з вікон кам'яниць,
і якісь чужі патрулі
йшли, стріляючи з рушниць.

Чоти йшли і здобували
в бою лютім і страшнім
всі в'язниці, арсенали,
касарні у місті всім.

Із багнетами в долонях
йшли до наступу вони.
Ворог, наче гайвороння,
крадіж, добич боронив.

Знов дзвеніли свисти стрілів,
у всіх вікнах і домах,
та йшли воїни пресмілі
із тризубами на шапках,

і ставали на сторожі
коло шанців, барикад—
гнали полчища ворожі
під гук і пальбу гармат.

І по битвах вулицями
українське військо йшло,
сповіщало всіх піснями,
що воно перемогло.—

А, як сонце ісходило,
дивувалося немов,
що вже має з веж Данила
жовто — синя хоругов.

Задзвонив утішно, рано
в свято—юрськім храмі дзвін:
—Визволили люд неждано
воїни ! Ім честь, поклін !—

Вже від нині і вовіки
вільний буде рідний край—
без чужинної опіки.
Встань, і волю привітай !

Чуєш ? Сталось чудо, диво—
переміг народу дух,
визволилось гордим зривом
плем'я наймитів і слуг !—

У вільних народів колі
стане україни син,
бо вказав нам шлях до волі
першолистопадний чин :—

ПАМ'ЯТИ ОЛЬГИ БЕСАРАБ

В понурій темр'яви вночі
 зловішо бр'язкнули ключі
 в тюрмі старого міста Львова,
 й хтось в келії звалився з ніг,
 шептав, звалившись на барліг:
 —На допитах Бесарабова.—

А нагло десь тривожний крик
 у тишину влетів, проник,
 Страшний, тривожний крик розпуки.
 Лунав за стінами, й затих,
 лиш бр'язкоти кайдан важких
 дзвеніли ще в темниці муки.

Крик знов потр'яс тюремний мур.
 Шептав хтось: — В келії тортур.
 Не зрадила нічим, нікого.
 Уранці хтось десь бачив кров
 на ланцюгах кайдан, оков,
 на плиті мури кам'яного.

В р'ядах йшли в'язні на прохід;
 і бачили лиш Ольги слід,
 в подвір'ю Ольги не видали.
 Озвався в'язень бойовик:
 —Опівночі ми чули крик, —
 кати її закатували. —

Шептала тихо з — поза крат
 одна з ув'язнених дівчат,
 що виринали з келій в тінях:
 — Померла Ольга, але нам,
 бійцям, повстанцям і борцям,
 зродилася жінка героїня! —

ІВАН ФРАНКО

Для твоців і борців — ти, — мов брат
і натхненник їх чинів,
а для всіх, що за народ терплять, —
провідник у пустині.

Бо ти жив, як живуть бунтарі.
Кожний день твій — то наступ,
бій страшний все, у кожній порі,
перемоги — не часто.

В юності вже пізnav ти не раз,
що твердий шлях героїв,
а ще твердший той шлях на Парнас
із хатини сільської.

Ти так пнявся до світла, у літ,
із низин на вершини,
та губив ти посеред боліт
пера крил соколиних.

І пізnav ти в самотності, сам,
що марна людська слава,
ї, що трудно важким кораблям
по озеречку плавать.

Ти все прагнув лиш бути творцем,
учню Фавстових внуків,
та йти мусів із гордим лицем
серед крякання круків,

ти пізnav, що найтяжча із кар,
які Бог дав людині,
то вродитись поетом; і дар
змарнувати в Україні.

Ти пізnav, як то гірко що крок
продавати скарб духа,
і співати за хліба шматок,
хоч ніхто і не слухав,

чuti слово, як лютий удар,
що титвориш для зиску,
що розпалюєш бунту пожар
за марну страви миску.

Не любив ти насилля, ярма, —
за страшні ті провини
ти пізnav, що у світі тюрма, —
то Голгофта людини.

Ти дивився з – за крати на світ,
серед зграї злочинців,
і зненавидів кривдників рід,
гордовитих чужинців.

В ніч безсонну ти впав на барліг,
в кігтях муки страшної,
та шукав тоді правди, доріг
для людини нової.

Тільки сторож тоді оглядав
крізь вікно – візитирку,
що у келії хтось заридав
сумно, боляче, гірко.

Ти ридав не зі слабости, мук,
тільки з жалю, що всюди
стали гірші від змій і звірюк
всі народи, всі люди.

Ти бажав, щоб рід слуг, наймитів
був могутнім народом,
та лиш глум стрінув: камен'ярів,
що йшли дружньо проходом.

Що створив творчий, дужий твій дух,
де посіяв ти зерно,
ворон видзьобав і посмітох
спорпав немилосерно.

Дух твій линув до зір, до грудей
пригортав ти вселенну,
та впрягав тебе кожний пігмей
в тачку власну нужденну.

Ти бажав, щоб народ, як бунтар,
йшов до бою і труду,
та вождем був лиш німець жандар
для руснацького люду.

В тобі втілився хлоп і мистець,
що бажав словом, ділом
шлях вказати, щоби навпростець
йшов народ мужньо й сміло.

І ти мовив: – Неправда, то зло.
Хто рече: – Люблю близніх,
але кривдить і дурить село,
той брехні ширить книжні.

Я ненавиджу тих, що винце
запивають в палатах,
як пливе піт кривавий лицем
хлопа, близнього, брата.

Ваші душі безодні облуд,
гладуни, грошолюби,
для трудящих ви маєте кнут,
а ідей повні губи.

Ви говорите все нам про рай,
що аж вуха нам глухнуть,
а селяни лишають наш край,
сліпнуть з голоду й пухнуть.

Про Христа в вас говорять уста,
загребущі в вас руки,
я ж бажав, щоб народ наш повстав
в світлі правди, науки.

В нас горлає все кожний брехун
про народ і вітчизну і право,
але сам він, як вуж, як давун,
давить нарід лукаво.

А наш край піdnіметься з руїн
в блиску щастя і в славі,
як творцем вільний наш селянин
буде в вільній державі.

Як при ньому вільний робітник
стане мужньо на варті,
як скінчаться у нас вже навік
гніт і панські злі жарти.

Йдіть на захід— рече Авірон,
а Датан схід все славить,—
ви ж душі не віддайте в полон
лжепророкам лукавим.

Ви творіть власний скарб, власну міць,
будьте тільки собою,
і з народнього духа криниць
силу черпайте в бою. —

Засичали гадюки в кішлі:
— Нам потрібний лиш спокій
В боротьбу йдуть лиш грішники злі,
а борець кожний — злий і жорстокий. —

Заревів препокірний лякей
слуг цісарських і трону:
— Він безбожник і ворог людей,
ворог церкви, закону.

Ти глядів тоді в місячну ніч
на планети, на зорі,
і всміхавсь, хоч у кутиках віч
крився біль, жаль суворий.

І ти мовив:—Безумний рече:
—В світі Бога немає.
Тайн буття ум не збагнув іще,
серце Бога бажає.

То неправда, що я поганин,
що не вірю у Бога,
бо я знаю, що Божий я син,
бо у Бозі всього світу дорога.

Та мій Бог — не ненависть і гнів,
що з Синаю говорить,
і все страшить, лякає синів,
а в любові, що творить.

Дух людини, усесвіт, життя —
світла вічного промінь,
Бог — всетворча міць, сила буття
та, що в цвітах і в громі.

Бог — то ум, той, що світ сотворив,
ї сам у ньому вікує,
Бог — то вічний гін, волі порив,
що все вище прямує.

І не келіях Бог мій, не там,
не у книгах чернечих,
а в природі, де вітер цвіткам
казку шепче увечір.

В тих цвітках, деревах, співі птиць,
в шумі вітру, потоків
більше правд і краси й таємниць,
як у книгах пророків.

Вся історія всіх поколінь,—
то літопис обмань,
все брехня йде за вами, як тінь,
що лягла на путь тьм'яну.

Все людство, як осліпле дитя,
 я ж хотів вас навчити,
 що одна лиш є святість—життя,
 що світ треба любити,
 що є в світі один сатана:
 Дурнота людська й злоба;
 справжнє пекло—ненависть страшна,
 антихриста подоба.

Дух народу—один мій пророк,
 не Давид, Соломони;
 Мій псалом—спів дітей і пташок,
 воля духа—закони.

Божество мое—правда й краса,
 серця голос—догнати,
 чиста совість—мої небеса,
 гріх—то кривду вчиняти.

То неправда, що прагнув я вам
 храм змінить в попелище,—
 я терпів, бо змінив Божий храм
 Фарисей в торговище.

То брехня, що я віру вбивав
 у міць Божих законів.
 Я полууду з очей вам здіймав,
 сліпоту забобонів.

Лиш в науці ви знайдете шлях,
 щоб розбити тьми скелю,
 а не в давніх старинних байках
 про Мойсея й Рахелю.

Я бажав, щоб любили Творця
 вільні Божі синове,
 не раби, що бояться лиця
 й помсти злого Єгови.

Бо узناх я, що Бог наш у нас,
 не за нами й над нами,
 що нас кличе Господній той глас:
 — Будьте світу творцями!

Замініть усю землю у рай
 в творчім труді і в чинах;
 чоловікобогом буде хай
 перший син мій—людина.—

Закричали одні: — Він не наш! —
 Ворог! — другі кричали.
 І Ти пив найгіркішу із чаш
 з рук брудних і зухвалих.

Між своїми самітній Ти був,
 наче пальма у пущі,
 і за труд — ти одно лиш здобув:
 Рани люті пекущі.

І пізнав ковалів син Іван,
 що в борні за свободу
 завдає найболючішу з ран
 зла невдячність народу.

Бо зненавидів речник голот
 і співця і пророка,
 ще й упало з уст слово "Бойкот!"
 наче клятва жорстока.

І ятрилася рана не раз,
 біль розшарпував груди.
 — Нам народом ще бути не час,
 ми лише ботокуди. —

І ридала душа, як дитя,
 в превеликій розпуці:
 — Гей, пропало мое все життя,
 як перлина в багнюці.

Вже ж бо юність лиш сниться у снах,
 як співав я: "О, зірко,
 як почуеш вночі край вікна,
 що хтось плаче десь гірко. —

Бо минулись ті давні часи,
 як в юнацькім пориві
 я у серцю все віру носив,
 що я буду щасливий.

Я вбачав ідеали в житті,
 в далині за горами,
 власне щастя зате на путі
 загубив я без тями. —

Утомився поет і сказав:
 — Мій народ — то половина.
 Я намарно боровся, страждав.
 Раб все буде в оковах.

Терня дубом не стане ніяк,
миша левом не стане,
так героєм не стане руснак,
наша доля — кайдани.

Я скарби всі Сезаму зібрав
у душі самотужки,
та я в творах народові дав
зі скарбів тих окрушки.—

Та ти бачив, як в полі орач
засіває пшеницю,
і сказав ти:—Будь сильний, не плач.
Серце ти зміни в крицю.

Хоч і черви і стада сорок
з'їли зернятка жита,
все ж орач для своїх діточок
збіжжя жне під час літа.

Родить овочі груша стара,
хоч той овоч розносить
і з'їдає не лиш дітвора,
а їдять жучки й оси.

Бо, хоч овоч не раз обтрясе
і мороз і вітрюга,
та плекати сади треба все,
бо прийде весна друга.

Таж нема в цілім світі дерев,
що росли б у спокою,
та дуб краще росте, вчувиши рев
бурі й туч над собою. —

Хоч кривавилось серце від ран,
мовив Ти в ту хвилину,
як в Афоні Вишенський Іван:
—Все ж люблю Україну !—

Я в зневірі страшній їй не раз
люте слово промовив,
та ненавидів я Русь в той час
тільки з болю й любови.

Так невдячний наш народ не раз
але хмара дощ сіє,
не ждучи все на вдячність від нас,
хоч і благо нам діє !

Та нехай вороги все сичать,
їм мене не злякати !
Я бажаю весь вік працювати,
і в тій праці сконати.—

Поплили знов пісні з—над Дністра,
з пошумом трав, пшениці і жита:
— Не пора, не пора, не пора
злим сусідам служити ! —

Знов палав ти, немов смолоскип
у ніч темну, бурхливу,
в день ти посіяв до зораних скиб
зерна в спеку і в зливу.

Все, що мав ти, народові дав,
як свій дар на весілля,
і, як спалена свічка згасав,
повний втоми, знесилля.

Був твій дух, мов гірський буревій
гомінкій, стоголосий,
що віщує день крачій, новий,
і весну нам приносить:

Зтих важких каменюк і колод,
що до ніг твоїх впали,
спавить пам'ятник твій весь народ,
творить храм, ідеали.

В нас так близько день соняшних жнив,
плід твого труду і плуга.
В нас огонь твій осяяв Хорив,
йде до нас наш Йошуа.

Не на марно твій спів гомонів,
бо наш народ він зміцнює, будить,
і стають вже народом борців
наймити й ботокуди.

Гімн співаючи твій, вже ідуть
в бій борці, йдуть без жаху,
простувати в ході вільності путь
і вмирati на шляху.—

ДЕНЬ СЛАВИ

Нам досі сниться день той вікопомний,
погідний, літній, гожий, яснолицій,
коли наш воїн смілий і незломний
вступав звитяжно й гордо до столиці,

а з бойовиськ безкраїми полями,
по всіх шляхах, під гомін канонади
йшли, маршували довгими рядами
покриті пилом курені й бригади.

Нам досі сниться, як іржали коні,
спітнілі коні, що по днях походу,
в шаленому галопі, у погоні
ввійшли в Дніпро й пили жадібно воду.

Як дим пожеж стелився по майданах,
де червоніла кров, як в полі маки,
й майнули попри пам'ятник Богдана
шлики й тризубці стежі гайдамаків.

Нам досі сниться, як то київляни
поціували з радості стремена,
козацькі руки і стрілецькі рани,
бійців обнявши братньо у раменах.

Як мерехтили в соняшному свіtlі
гарматні дула і шаблі й багнети,
й мов дощик, рожі запашні, розквітлі
посипались на військо, на ляфети.

Як від світанку аж до пір вечірніх
по площах, поза палаців колони
котились повзі і вози панцерні
по вражих трупах, прaporах червоних.

Нам досі сниться, як заграли дзвони
в Печерській Лаврі, у Софійськім храмі,
і так дзвеніли співи, сміх, канони,
що аж дрижав звід Золотої Брами.

Нам сниться, як, благаючи пощади,
в лахміття вдягнені монголи, бранці
здавали зброю бойкам, що Хрестатик
атакували й обстріляли вранці.

I, як на ринку козаки й дівчата
затанцювали в шалі перемоги,
коли остання вража стежа, влада
втекли із міста зі страху й тривоги.

Як переможці бойки і гуцули,
повстанці із Волині та з Полтави
кричали втішно:— Київ ми здобули.
відкрили шлях до міра, волі, слави! —

Як всім здавалось, що і сонце й люди,
дерева в парках, прапори на мурах
мов кликали:— Вкраїна вільна буде,
бо вже москвинів геть прогнав Петлюра! —

Нам сниться, як зливались урочисто
гімн," Ще невмерла"й шум ріки Славути,
й нам буде снитись доти, аж над місто
знов оклик злине:— Київ наш, здобутий! —

НА ГОРІ МАКІВЦІ

Верхів'я гір, верхів'я слави.
 Шумить, мов шепче шумом ліс:
 — По битві на полях Полтави
 тут вперше український кріс
 спиняв московських полчищ лави,
 і вперше по віках неволі
 слова лунали тут стрільцеві:
 — Ми не поклонимось цареві,
 ми прагнем волі,
 тому шлем визов з гір Карпат:
 — Нам цар не батюшка, а кат ! —

Був ясний, гожий день весняний.
 Пестило сонце цвіти рясту,
 коли у гаю й на поляні
 лунав наказ: — Вперед, у наступ ! —
 І нагло гомони канонів
 котилися з підгірських склонів,
 й з Верховини і з полонин,
 злітали в Бескид, до низин,
 де в тінях сосон і ялиць
 втихало щебетання птиць,
 як гук гармат злітав до хмар.
 Стрільці помчали поза яр,
 з окопів гналися до мет.
 Купався в крові тут багнет,
 й боєць поранений стрілою
 упав у гущі під соснову,
 а коло зруба, джерела
 з грудей стрілецьких кров плила.
 І серце молоде, стрільцеве
 пробите вже штиком крицевим
 замовкло, втихло там навіки,
 й пішли стрільці за бистрі ріки,
 куди втікали вороги
 аж за Дністрові береги.

Тепер у горах, під ліском
 вже непробудним, вічним сном
 ті воїни спокійно сплять —
 в гробах героїв—трицят п'ять.

Мандрівнику, йди до верхів,
 вклонись могилам тих борців,
 що прагнули геройством чину
 підняти схилену калину,
 розвеселити Україну ! —

ПІСНЯ ПРО ОЛЕНУ ТЕЛІГУ

Благословенна будь країна і землиця
чорноземна на берегах Дніпра ріки,
де родиться, росте така, як гай, пшениця,
де в давнині в степах боролись козаки,

а де ще і тепер нащадки їхні, внуки
в бій з ворогом ідуть із городів, осель,
а часом і жінки хапають зброю в руки,
зміняють кужелі на кріси й сталь шабель.

Запише літописець в історію, в книгу
одну з таких жінок, і певно не один
кобзар, поет прославить у піснях Телігу,
надхненницю борців, поетку їх дружин.

Вона в дитинстві вже пізнала у вітчині
красу, величність війн, повстань народніх чар,
і бачила війська, що йшли під гомін пісні
та сурен аж під Львів, під Крути і Базар.

Не стерпівши кайдан московських, кнута, гніту,
покинула Теліга рідний край, свій дім,
пішла з вигнанцями скитатися по світу
скарб спогадів несла у серці молодім,

і ген десь коло рік Велтави, Райну, Висли,
на тротуарах міст в далекій чужині,
родину, батьківщину згадувала в мислі
та мріяла про них, і часом їй у сні,

в малій кімнаточці убогої вигнанки,
приснились байраки, сади вишневі, луг,
де співи голов'я вітають день, світанки,
а ввечір спів дівчат лунає по селу.

Хоча в Олени все був усміх на тім личку,
подібнім до облич козацьких донь і жон,
Теліга у журбі не тільки вдень, а й внічку,
утерши слізози з віч, спімнувши привид, сон,

гляділа в далечінь засмучено, мрійливо,
за овид, гори, доли, й дивлячись на Схід,
аж за границю, думала вона тужливо:
— Ген тамки рідний край, там нарід мій і рід. —

Ні втіхи юности, забави діування,
труди, краса весни, ні музики тон, чар
не втихомирили терпіння, мук вигнання,
Й поетці кожний день був, мов хреста тягар.

Коли заграли знов у всіх краях канони,
й страшний пожар війни іспалахнув, горів,
біль, туга повели Телігу за кордони,
на Україну, й там у хутірець батьків.

Тремтіли перли сліз утіхи привітання
в очах її, коли поетка по літах
журби, і туги, та смутку, і вигнання
побачила Дніпро й сільце на берегах.

Теліги радоші змінились в пекло муки,
коли до міст, до сіл у грізний час війни,
немов жадібні жиру і голодні круки,
зліталися, ішли займанці з чужини.

На Схід ішли війська німецькі у поході,
щоби на Гітлера провідника наказ
ізгнобити вільні племена і народи,
над ними панувати від Альп аж по Кавказ.

Побореним, слабим – усе неволя, горе,
і переможець горе й рабство теж приніс:
Від Тиси по Кубань, по Дон і Чорне море
кров ріками плила, лились потоки сліз.

У тюрмах, тaborах кожнісінької днини
вмиралі України дочки і сини,
або напасникам давали дар данини,
для них зоравши і засіявши лани.

Коли у спаленій оселі на руїні
помер повішений на дубі бойовик,
тоді в палкій душі поетки геройні
здорився бунт і гнів, озвавсь одчаю крик:

– Той згине, хто не міг убити гадів, зміїв,
оборонятися від вовчої тічні !
Любити близького жіноче серце вміє,
та ворога любить жінки не вміють, ні !

Тому всім серцем я ненавиджу германців,
убити вбивників, злочинців то не гріх.
Хай Україна буде табором повстанців,
Хай зміниться в твердині кожний наш поріг. –

На Володимирську Гору, за храм Софії
ішло німецьке військо горде від звитяг,
поетка в Києві снувала пляни, мрії
про боротьбу з тим військом і про змаг.

Та всі діла Теліги, змови, вчинки, кроки
слідили, знали вже лукаві вороги,
Й в тюремну келію вгнав поліцист жорстокий
поетку сковану в кайдани, ланцюги.

Коли вночі у тьмі Теліга у в'язниці
гляділа з—поза ґрат на площе і на парк,
чомусь згадала, що колись читала в книжці,
як то кати спалили Жанну д'Арк.

І засудили так її судді злосливі:
— Щоб український нарід нас не поборов,
Телігу за діла і твори бунтівливі
на розстріл ! Кара смерти ! Кров за німців кров !

Світало. З келії понурим коридором,
подвір'ям, сходами з пивниці кэтівні
Теліга скоро йшла й спокійним, гордим зором
дивилася на рій ескорті, солдатні.

І нагло з—поза ґрат в'язничних у віконце
заглянуло проміння соняшне, й в той час
подумала поетка: — Бачу ясне сонце...
Я бачу сонечко в житті останній раз ! —

Забліснули нараз багнетів гострі леза,
зловіщо брязкнула і карабінів сталь,
коли до розстрілу ступала поетеса,
здавивши у душі, у серці страх і жаль.

До брам окованих і по тюремних стінах,
у загратовану темницю, у підвал
зов, оклик пролунав: — Нехай живе Україна * —
Прокльоном відповів усміхнений капрал...

І сальва крісова відбилася луною
об мур, і бачили там тільки прусаки,
як жінка впала вмить убита під стіною,
як з ран її плили криваві струмки.

Найкращий, буйний квіт народу, України
ієкошений упав убивникам до стіп,
і без хреста, і без молитви, домовини
tüремщик уночі поклав поетку в гріб.

За волю рідного свого народу, краю,
їх щастя і добро в змаганні, на війні
найкращі із борців, найліпші умирають,
тому й Теліга вмерла, згинула в борні.

Княгині Ольги край і спадщина нетлінні,
бо в змінах всіх століть і подій, поколінь
живе в нас дух князів у кожному мужчині,
а у серцях жінок живе ще дух княгинь.

|

Була така пора: Зійшлась моя дорога
з Твоєю, й далі ми вже по одній путі
із Праги чеської, із города старого,
все спільно, дружньо йшли в прийдешнє у житті.

Коли ходила Ти до школи із книжками,
чи то на прогульці у гурті учениць,
ми зустрічалися, йшли разом вулицями,
за Гуса пам'ятник побіля кам'яниць.

Була в ту пору теж одна така неділя,
коли і Ти, і я, і Ольжич молодець
плили у човнику Велтавою на хвилях
за тихі заливи, скелистий острівець.

Тоді то Ти й Твій друг, вдумливий ніжний мрійник,
під ритми колихань Велтави і човна,
читали вірші, що були немов лелійні
квітки, які росли, цвіли на мілинах.

За мостом Карловим з доби Середньовіччя.
неначе в дзеркалі тремтливий силюет,
Твоє чоло, лице і Ольжича обличчя
в ріці відбилися, — поетка і поет.

Вдивлялась Ти у плесо водне, то у вежі
святынь і палаців у Празі, близь Градчан,
коли барвисту тінь, посріблені мережі
над ними постелив поранковий туман.

В той мент утілилась у всю Твою істоту
закоханість у світ, природу, все життя,
що кликала Тебе любити насолоду
хвилиною, що йде й мине без вороття.

Всміхалися до нас і сонце й синь небесна,
а пошуми вітрів, пінистих брижів, хвиль
вколисували нас, і радість безбережна
нам подала пугар солодких удовіль.

Коли схилялась Ти з човна, Твої рум'янці
смагливих лиць поціували вітреці,
волосся чорних кіс чесали тій панянці,
що в човнику плила із квітами в руці.

Сп'яніла захватом, в пориві втіхи, гожа,
немов здійснивші всі дівочі мрії, сни,
була і Ти тоді прекрасна, ніби рожа,
як образ юности, світанку чи весни.

Щось буйно молоде, чарівне і дівоче
являлося в Твоїх очах палких, ясних,
коли привабливо всміхалися ті очі,
й проміння соняшні відбилися у них.

Співали ми, й нараз, коли хитався човник,
то над свічадо і над лелії водяні,
над лози линув ген той спів пісень любовних,
і з шумом леготу зливалися пісні,

а з ритмом колихань човна і хвиль Велтави
єднались ритм і тон мелодій, пісеньок,
Твій сміх, Твої слова, привітливі, ласкаві,
Твій кожний рух і крок — граційний, мов танок,

І Ольжича й мене п'янили — чар природи,
пригоди в прогульці, весни краса і чар
Твоєого усміху, і слів Твоїх, і вроди
Твоєї пишної, і дня теплінь та жар.

Коли наш човник плив, коли плескали весла,
вдаряли гриви хвиль запінених, шумких,
то туга і журба вигнанців наче щезла,
і сум у їх серцях німів, замовк, затих.

І нам здавалося, що стежка у майбутнє
уже постелиться до щастя і добра,
що жде на нас життя веселе і могутнє,
розкішне, соняшне, як весняна пора.

І думав я тоді, коли вже на прощання
я ніжно цілував долоні рук Твоїх:
— Олена створена для щастя, для кохання,
для співу, радості, для танців, для утіх ! —

Я згадую тепер той день, мов казку дивну,
і знаю: — У тюрмі згинув Ольжич, мій друг,
убили вороги й Телігу-Шовгенівну,
та вічно житиме в народі їхній дух !

Із споминів моїх про Ольжича й Олену
здорілась пісня ця, як родить квіти дощ,
цю пісню смутками й жалобою надхненну
складаю на Твій гріб, Олено, замість рож !

ПІСНІ З – ПОЗА КРАТ

За мрії, сни про волю, за пісні,
що нарід кликали до бунту, бою,
судилося покутувати мені,
пройти крізь пекло, назване тюрмою.

Ще вчора був я мов орел, вільний,
а нині в руки вгризлися кайдани.
Володар мій – тюремний вартовий–
між мурами, де й сонце не загляне.

Минає день, минає сотня днів.
Година кожна – океан безмірний
Одне лиш чую – брязкання ключів,
одне лиш бачу – крати, мури сірі,

а уночі, як збуджуся зі сну,
я часом чую крики і стогнання
катованого в'язня, що стіну
проникли з келій слідства, катування.

II

Вчинили суд, зійшлися на наради,
й рішили: – Винен, злочин бунту, зради. –
Вночі, у залі довгій і широкій
читали присуд нам: – Чотири роки ! –

Судді, судді, новітні злі Пилати,
як легко вам цей присуд прочитати,
як тяжко вік у тюрмах коротати !
хто з вас поняв, що ось у цю хвилину

вкопали ви у гріб живу людину
за те лише, що любить Україну !
Підсудні, ми складім присягу тут :
– Колись суддів поставмо перед суд ! –

III

Три кроки вздовж, три кроки вшир , –
ступаю тут, то там,
мов замкнений у клітці звір,
все одинокий , сам.

Вперед три кроки й три назад
не раз я так пройшов,
і в кожну мить біль, наче гад,
пив з мого серця кров.

Лише три кроки до вікна
і до дверей стальних.
Яка ніч довга і сумна
в цих мурах кам'яних !

Три кроки знову до стіни,
сюди й туди ще раз.
Так літо, осінь, дні весни
й зима, так цілий час.

Залізо там, залізо тут
і крати тут і там,
і все лиш бачу погань, бруд
і варту коло брам.

Три кроки раз і вдруге три,
так тисяча разів,
і все в душі бунтарний крик
без скарги і без слів.

І знов три кроки, мур, стіна.
Коли ж терпінь кінець ?
Чому ж та мука престрашна
не розрива сердець ?

Три кроки вздовж, три кроки вшир.
О, браму відчиніть !
мені ж колись світ не мав мір,
був завузький, весь світ !

IV

Товариші, не спіть цієї ночі,
й простіть, що я вас побудив !
Суд наших друзів засудив
на смерть, і, хоч вони невинні,
їх може поведуть вже нині
кати, сторожі і жандари
на місце виконання карі.
Якраз тепер в будинку кримінальнім
судді ведуть наради вирішальні ! --
І в'язні, наче на тривогу.

зривались, вставали із барлогів.
 З-за крат вже місяць блідолицій
 глядить і сіє ясний жмут
 проміння на тюремний кут
 і в закамарки у в'язниці,
 де в'язні в тиші, у мовчанні
 ждуть на вістки нові, останні,
 ждуть в неспокою, у напрузі
 на вирішення долі друзів.
 Яка зловіща тишина,
 яка страшна така хвилина,
 коли на смерть вже жде людина !
 Минає ніч. Вже з — поза крат
 із келій видно, що світає,
 і в'язень в'язня питаете:
 — Помилують ? Вкарають без пощад ?
 Хтось нагло прошептав нараз :
 — Вже командир приніс наказ.
 Глядіть, дивіться до вікна !
 З кватири вже надходить кат ;
 зі сходів чути стукіт, крохи...
 Ви чули ? з келії над нами
 дверми хтось брязнув десь ключами ! —
 Вже видно постаті виразні
 засуджених на смерть двох в'язнів.
 Так, то вони ідуть подвір'ям,
 його повільним кроком мірять.
 Веде їх кат і поліцай
 туди аж за муру край ,
 де наш Луцейко і наш Крупа
 колись від куль упали трупом.
 Ідуть, ідуть
 на останню путь;
 в них сковані в кайданах руки.
 Вони всім нам
 шлють вже привіт останній свій .
 В життю остання їх тепер хвилина,
 вони все ж кличуть у хвилині цій :
 — Нехай живе Русь Україна ! —
 З — за крати я вже бачу здаля
 двох в'язнів, ката і капраля,
 і бачу вартових при зброї,
 і, як ті два борці герої
 ідуть у дивному спокою,
 ідуть за мур,

де шибениця вже готова,
й на ній вже петля, шнур
звисає з дубових стовпків,
чекає на обох борців.

Спадає сніг білесенький, пухнатий,
на ржаві крати,
на шибеницю й двох борців,
яких імена літопис запише:
— Вілас Василь, Дмитро Данилишин —
І співом в'язні мурами стрясли:
— Ви жертвою в бою нерівнім лягли.

V

Товаришу, що крізь тюремні крати
щодня глядиш на ліс, на клаптик неба,
невже навіки волю ти утратив,
невже вона і світ весь не для тебе!

Твое лице усміхнене, дитяче,
ласкавий ти до всіх, кого зустрінеш;
невже ж те серце добре і терпляче
в тюрмі замовкне, ѹти в тюрмі загинеш?

невже за те, що в обороні краю
в руках твоїх явилася рушниця,
судді аж так тебе ось тут карають,
ї вписали присуд: — Досмертна в'язниця.

VI

Як на мури тюрми стелить вечір туман,
і до ранку порою нічною
завжди чую вгорі стукіт, брязкіт кайдан,
чуя кроки твої надо мною.

Десь у келії тій, що число має "п'ять,"
друже, ходиш ти в сутінках темних,
чуя, кроки гrimлять, чую — кроки дуднят
в коридорі, в склепіннях тюремних.

Від стіни до дверей, від дверей до стіни:
— Стук! Гrim! — grimлять твої кроки,
вдень, вночі все дуднят понад мною вони,
неустанно дуднят вже два роки.

— Гrim! Гуп! Стук — в тиші знов, і здається мені —
що хтось на гріб землю згортав,
ї на труну падають каменюки і сніг,
чи то гріб твій з грудок виростає?

Бразь ! бразь, бразь – чути брязкіт кайдан.
Ти за кару в кайданах сьогодні;
мов диявола сміх, наче помсти пеан
дзвонить криця в темниці холодній .

–Стук ! Грим : – Стукіт, брязкіт оков
промовляють суворо, понуро :
–Промине день за днем, десять літ може знов,
може двадцять літ, сорок за муром...

Я прийшов юнаком поза браму тюрми,
а тепер вже мій волос сріблиться.
Промине все життя поза цими дверми.
Вся майбутність моя –то в'язница.

Промине все життя серед мурів сумних,
буду бачити все мури і крати.
Не здійме з рук моїх суд кайдан преважких;
я убивник, бунтар, конспіратор.

Стук: Стук, Бразь, грим, – цілу ніч ти не заснув.
Сон не любить у тюрмах гостини.
Аж до ранку вгорі, цілу нічку сумну
чую кроки ті все що – хвилини,
ось вернувсь ти назад, от ступив ти вперед,
ось ти, друже, спинивсь близь решітки.
В сяйві місяця знов мигнув твій силует.-
Не дивися , на що ждеш і звідки ?

Ранок, з келії ти глянув з - поза вікна
на узгір'я, на цвінтар на схилах.
Друже, в тебе тепер думка завжди одна:
– Що на мене ще жде ? Лиш могила ! –

Знову стукіт підков, знову брязкіт оков.
Друже, знаю твій біль, твої жертви :
– Від стіни до стіни десять літ ти пройшов,
і ходитимеш так – аж до смерти ! –

VII

Восени в сірій млі
мандрівні журавлі
пролітають вночі над тюрмою ;
мов манять в далечінь
з дому смутку, терпінь,
ніби кличуть в мандрівку з собою.

Мов говорять мені
 їх квіління сумні :
 – Світ широкий, прекрасний світ божий.
 Тут минають літа,
 юній вік одцвіта.
 Хто ж вернути роки твої зможе ? –
 Полетіли в вирій.
 З журавлями, як рій,
 тихі, скобні думки мої линуть:
 – Я завидую вам,
 журавлям, журавлям,
 я зі заздрістю бачу пташину.

Щасливіший і птах
 вільний все у світах,
 де мандрує без краю і впину !
 Пташка пташку мине,
 звіря звір не замкне,
 а людина в тюрму шле людину.

Весело жити вам,
 вільним мандрівникам.
 Ви не знаєте меж, ні кордонів,
 Я також мандрівець,
 світу пан, бо творець,
 піснетворець, володар слів, тонів.

А для мене тепер
 світ неначе помер.
 Тут одні лиш мистецтва, наука :
 Брязк оков і ключів,
 стогін битих вночі,
 лайка сторожа, бійка, скист бука,
 звіря звір обмине,
 хоч уб'є , не замкне,
 у кайдани ніколи не зловить.
 Лиш людина пуста,
 що все славить Христа
 в тюрмах близьких скувала в окови.

VIII

Лиш тут у царстві кривди, зла, неволі,
 пониження у келіях тюрми,
 під тягарем терпіння, гніту, болю
 цінити волю научились ми.

Лиш тут, де навіть вожній крок людини
і вожнє слово, вожній крок, і рух
звеважені, закуті щохвилини,
ми взнали, як свободи прагне дух.

Лиш тут, де біль, нудьга страшна, недоля
і янгола зміняють в сатану,
пізнали ми, що в світі тільки воля
підносить душу у височину.

Марні всі злідні, голод і недуга,
утома, сум і туга в самоті,
дружини зрада, смерть сестри чи друга,
коли хоч вільність маємо в житті.

Аж тут ми взнали у журбі, знесилі
красу боєвищ, барикад, твердинь
йшануєм тих героїв, що в Бастиллі
клялись: – Будь вільний все або у бою згинь! –

Лиш у тюрмі, де і вночі і рано,
щодня, щороку все душа в огні,
де кат на в'язня жде все безнастінно,
ти скажеш:–Ті щасливі, що вільні.

Аж тут згадаєш у святій пошаї
всіх, що гнили, ось так, як ми гнем,
ніде нікому на землі незнані,
конали в сірих келіях тюрем.

Згадаєш ти все бачучи кнут, крати,
усіх, що в бою за свободу згас,
з'явиться Данте, Бруно, тінь Сократа,
і Кальнишевський і Шевченко Тарас.

Згадаєш ти, як Байрон бунтівничий
вмирав за волю Греції в борні,
як запорожці у козацькій "Січі"
життя складали в жертву вітчині.

В тюрмі відкрив я правду кров'ю злиту:
–Свобода Божий найцінніший дар,-
то й крізь вікно тюремне кличу світу:
–Народи, Волі ставте свій вівтар! –

IX

Днів тисячу прожить ще мушу
в цій келії, на дні життя,
тюрму проклявши проклятощу,
ждучи із неї вороття.

Ще тисячу ночей безсонних,
і тисячу разів ключар,
замкнувши двері, з них прокльони
пішло мені й погрози кар.

Ще тисячу разів вечірній
дзвінок покличе нас до сну,
і гляну в тузі неізмірній
за крати, й волю й світ спімну.

Ще тисячу разів нам страву
внесе в темницю, посмітюх.
Від тої страви й пес кульгавий
сказився би і здох би й спух.

Ще тисячу разів на прохід
піду з бандитами навколо,
злочинців стрінувши жорстоких,
убивць, шпіонів і злодюг.

Ще тисячу разів сторожі
ходитимуть за мною вслід,
і погляди їх зловорожі,
то буде лише один привіт.

Ще тисячу разів у грудях
озветься бунт і зойк німий:
— За що так нас карають, судять,
чому терпиш народе мій?—

X

Не раз, коли ідете ви рядами
на проході вузьким, брудним, подвір'ям,
то я не раз ласкавими словами
вітаю тих, що боряться і вірять,

та думаю : — Ось той юнак нелітній,
в котрого усміх кволої дитини,
обороняв народ свій, край свій рідний,
і він за те в тюрмі оцій загине.

А там під муром в'язні, рідні браття,
вже цілком сивий на головах їх волос,
та в їх очах палає жар завзяття,
і запалом дзвенить їх мова, голос.

За ними той борець, що десь покинув
отця і матір і маленькі доні.
Вів згадує щодня свою дружину,
за нею тужить в ночі, у безсонні.

Ії портрет, портрет дочки, дитини
все на стіні у келії висить.
На той портрет цей в'язень все щоднини
глядить, вдивившись в їх обличчя риси.

В листі не раз до батька пише доня,
що жде, чекає і за батьком тужить.
Дрижить той лист у в'язневих долонах,
і в'язень той сумний, мовчущий дуже.

А далі ті, що вже ніде, ніколи
не будуть сонця, волі оглядати,—
ті, що їх смерть застане у неволі —
один і другий, третій в'язень, п'ятий.

Не раз дивлюсь, — і хоч між вами, друзі,
і зло і гнів, і все, що людське, земне, —
і хоч докори кидав я в наразі
гіркі, болючі, як життя тюремце.

Хоча між ваші ті бунтарні лави —
як гість приходить не лиш кривди месник,
а й зрадник часом загостить лукавий,
злочинець лютий, хитрий і облесний.

То все ж дивлюсь на вас із болем лютим,
важким, як наша спільна, лута доля
і думаю: — Не зможу вас забути
тоді, як нам уже всміхнеться воля. —

То все ж буває і така хвилина,
що вірю, як дивлюсь у ваші лиця:
— Все, що найкраще має Україна,
те скрилося — у тюрмах, у в'язницях! —

XI

В цім домі кари, в царстві злоби, мести,
де все лукаве, підле і вороже,
спокійно, гордо хрест мій перенести
дай мені, Боже! —

Були хвилини, — я питав: — Навіщо?
за кого так терплю я? Надремно!
Хай утікає думка ця зловіща
з — за стін тюремних!

Я хочу вміти з усміхом умерти
в тюрмі ворожій,
і вірити, що не надармо жертви
й життя положу!

Хай радше згину, ніж я мав би впасти
і на волінах
у ворога просити нині ласки
в зрадливих змінах.

Я втомлений нім ще прийняв посвяту,
втомив мене мій давній шлях колишній,
хай ні на мент я не піду на зраду,
Всевишній!

Було, спочинку прагнув я у гробі.
Не дай, щоб я, мов кволі боягузи
із поля бою втік у пору проби,
Ісусе!

Ти був розп'ятий без гріха, провини,
мене кати без провини карають.
Дай за мій біль добро для України,
благаю! —

XII

На вишневий садок з хмари сипеться сніг,
білим килимом встелює стежку.
На побитих шибках у маленькім вікні
дід мороз помережав мережку.

Сніп пшеничний поставив у куті,
на столі свічі на скатертині,
прошептавши тихцем вже молитви святі,
батько мовив жоні й всій родині:

— Ще торік вечір цей святкував з нами син
і колядку співав тут із нами,
а сьогодні в тюрмі колядує десь він,
з націоналістами товаришами. —

А матуся мовчить і глядить в далечінь;
тільки погляд безмовно говорить,
скільки в серці її смутку, жалю, терпінь,
як їй зраницли серце біль, горе.

Втерла мати сльозу, що котилася лицем,
засвітила ще й синову свічку,
і зітхнувши чомусь, запитала тихцем:
— Чи в тюрмі колядують в цю нічку? —

А отець аж поблід, задрижав, затремтів,
мовив так, що й не чула слів мати:
— У тюрмі не дзвенять ані сміх, ані спів,
там не вільно колядку співати. —

І спитала вона: — Чи в Різдв'яну ту ніч, —
син в кайданах, як завжди щоднини?
А отець втер сльозу із утомлених віч,
мовчки глянув у очі дружини.

Він глядів і мовчав, говорити не міг,
як щодня говорив зі жною.
А жона глянула аж туди, де шлях біг,
і хитала в журбі головою.

Задивившись на сніг, що вдаряв об шишки,
ніби ждала когось, виждала,
і чомусь з рук її вже старечих, слабких
свічка третя на землю упала.

Як поклала на стіл миску страви, куті,
до вечері засіли обое.
Ім ввіжалось, що син через крати густі
в світ дивився із гордим спокоєм.

Їм здавалось, що син у далекій тюрмі
був веселій, такий, як і вдома,
що жевріли вогнем сина очі у тьмі,
що не скарживсь ніколи нікому.

Бо писав син до них ось недавно в листах,
що не страшно за волю страждати,
що не зломлять його ні знущання, ні страх
не злякають кайдани, ні крати:

Цілий вечір святий при вечері чомусь
сумували і батько і мати,
а на них поглядав із ікони Ісус,
ворогами за правду розп'ятий.

Як за віконцями задзвонили дзвінки,
то мамуся, неначе спросоння,
запитала:—Чи то дзвоняТЬ колядники,
чи десь в'язні кайданами дзвоняТЬ?—

І не слухав отець тих пісень, колядок,
тільки мовив:—Ті коляди красні,
та здається й мені, що не дзвоняТЬ дзвінки,
але дзвоняТЬ кайданами в'язні.

XIII

Ти щоденно глядиш крізь вікно із тюрми,
кілька років глядиш з—поза крати.
Із подвір'я тебе завжди бачимо ми.
Вже усміхнена ти, хоч сумна ти.

Знаю:— Смуток лише там за муром твій гість.
Ось твій погляд мов просить без слова:
—Киньте цвітку мені, хай вона розповість,
як цвітуть вже поля і діброва!—

А на світі весна, квіттям вкрилась земля,
солов'ї вже щебечуть у гаю.
Ти глядиш за вікно на луги, на поля,
на ліси повні маю—розмаю.

Лине з вулиці сміх, лине музика, спів,
а до тебе самотність лиш мовить,
а тебе сірий мур відділив від світів,
від людей, від утіхи, любови.

Серце з болю ячить, з уст зірвався проклін,
та твій погляд говоритъ з—за крати:
—Хай мільйони сердець тріснутъ з болю, як дзвін,
нам не вільно в зневірі ридати:—

Наче мовить мені із в'язници твій зір:

—Я не перша ось тут, не остання;
хто бажав перемог, не щадив і офір,
я офіру даю без вагання!—

Тільки погляд мій тут через крати тобі
вимовить слова щирі, ласкаві:

—Скільки братніх сердець нині в смутку, в журбі,
скільки віч в нас лле сліози криваві!—

XIV

І знову осінь золотить
за мурами берези і тополі.
Засни мій смутку, серце, цить,—
вже близько день моєї волі!

Остання осінь на полях
снує сріблисті павутиння.
Минає все, кінчиться шлях
мого ув'язнення, терпіння.

Четверта осінь. Кілька літ
не бачив я дерев, ні квіття,
не бачив, як на небозвід
ісходять зорі і як світять.

Не бачив сонця, гір, лісів,
не бачив усміху дитини,
не чув, як соловейка спів
злітає з кущика калини.

Не чув я, як шумить ріка,
діброва, що вночі заснула,
людини жадної рука
руки моєї не стиснула.

Остання осінь,— і мені
вже воля усміхи шле дружні.
Так, жадні муки не страшні
для тих, що мужні.

Душа—храм радості, надій,
чому я падав у знесиллі?
О, друзі, в'язні молоді,
як жаль мені вас, друзі милі.

Не люте горе, а вина
ламає душу, міць людини.
І жадна жертва не страшна
за волю, Славу України.

Остання осінь. В грудях спів –
минула буря завірюха.
Я аж сьогодні зрозумів –
– Найбільший гріх – слабість духа! –

В тюрмі остання ніч! Ах, цить!
Вже браму відчиня сторожа.
Я світ обняв би! Мент! Ще мить.
Я вільний! Бачу сонце! Боже: –

Тюрма 1932 – 1936 Львів – Дрогобич.

МАРИЧКА

Читачу мій, якщо із Чорногори
вниз ти ішов би вздовж до Тиси річки,
ти бачив би ліси, діброви, звори,
село Поляницю, дім невеличкий,
в якім жила дочка карпатських гір,
гуцулочка Марічка Благомир.

Прекрасний Прут, що з гір пливе на низи,
і Черемош прекрасний та глибокий,
та, хто раз бачив бистрі хвили Тиси,
хто воду пив з її джерел, потоків,
той знатиме на свій цілісъкий вік,
що Тиса, – то найкраща з наших рік.

А скільки там над Тиси берегами
скель, круч, полян, ярів, дерев у гущі,
і птиць, які співають голосами
такими, що чарують людські душі,
що ти читачу, споминав би й в снах!
– Гуцульщина, ти гарна й чарівна! –

В долині Тиси – царство зілля й цвітів.
Там хміль гнуцкий і гроня винограду
з барвінками сплітаються уліті.
Коли ж чабан під вечір гонить стадо,
і звук трембіти лине понад плай,
здается, що в тих горах земський рай.

Над горами там висять темні хмари,
вдягають мряки доли в срібну ризу.
Чугайстер там із мавкою до пари
опівночі іде у яр, до лісу,
якого не діткнулась сталь сокир,
де паном не людина, тільки звір.

А ті ліси смерекові, соснові
стоять віки поважно, у задумі,
і між собою все ведуть розмови
такі розумні, що у їхнім шумі
слова почути можна в тім часі:
– "Хвала Карпатським горам, їх краси!" –

Потоки там теж не хотять мовчати.
Вони шепочуть вічно і говорять:
– Найкращі в світі гори – то Карпати,
й як хтось пройде від моря аж до моря,
то скаже: – "Хоч я бачив цілий світ,
то в нім гуцули – то найкращий рід!"

Гуцули ті такі, як хижі птиці,
що в горах там і днють і ночують.
Вони стрункі, високі, гарнолиці.
Як аркана гуцули затанцюють,
то, хоч ти старець, сивий, як дідок,
не видержиш і підеш у танок.

Не думай ти, ласкавий мій читачу,
що люди там такі, як ти й хтось другий:
Там мольнарі майбутнє людське бачать,
вмираючих лікують від недуги,
спиняють град і грім слівцем одним,
як я перо, де не підходить рим.

Ворожка там всесильна, як богиня.
От, як тебе покинула коханка,
ворожка зварить зілля і коріння,
подасть тобі напитися зі дзбанка,
й хоч ти бридкий такий, як я і гад,
тебе полюбить сто красунь дівчат.

Як ворожбит по святах великомінських
підкурить вівці димом ватри в зрубі,
то юстимуть траву вовки голодні,
а не з'їдять овець, оближуть губи,
бо всі вовки, ведмеди із лісів
бояться заклинань ворожбитів.

Гуцули всі веселі, хоч убогі,
до танцювання й любощів охочі,
і знають від чарок до уст дороги.
Коли гуцул горілку пити хоче,
то він продасть сорочку і сердак,
й в шинку він п'є горілку, як пияк.

Бо є в душі гуцула туга дивна,
якийсь неспокій, жаль і спрага вічна,
нудьга, бана якась безпереривна,
мрійливість все болюча і трагічна
що змушують шукати щастя, втіх,
зазнати навіть, як смакує гріх.

Гуцулки всі таку премудрість мають:
—Жий, веселись, кохай, бо світ омана! —
Тож любасів чужі жінки кохають,
звінчавшись з Грицем, люблять ще Й Івана,
і вибачають Грицеві, що Гриць
також кохає інших молодиць.

З гуцулами нема ні скарг ні жарту ;
 за гонор вб'ють противника з пістоля.
 За дівчину життя кладуть на карту.
 В гуцулок є і буйність і сваволя,
 як у вітрів, що без мети летять,
 такі химерні, як саме життя.

Зате, коли гуцулка покохає,
 то вже всім серцем, цілою душою.
 Вона за мужем тужить і страждає,
 піклується ним і його сім'єю.
 Така була колись за давніх пір
 гуцуличка Марічка Благомир.

Балакали не раз про рід Марічки
 ті чабани, що пасли скот, маржинку,
 що ще тоді, коли жили опришки.
 Олекса Довбуш мав красуню жінку,
 яку в селі Поляниці лишав,
 а сам в дворах з опришками гуляв,
 носив тій жінці срібло, позолоту.
 Як Довбуш згинув в Космачі за Дзвінку,
 то капітан із Мармарош Сиготу
 ту Довбушучку взяв собі за жінку
 і він то був Марічки дідусем.
 Чи правда то – не важне для поем.

Я не скажу, що та Марічка красна
 була, бо тих красунь у Гуцулії
 не зобразить моя уява власна,
 і розказати ніхто теж не зуміє,
 які гуцулки гарні, й скільки з них
 вродливих, дуже милих, чарівних.

Скажу я тільки це, що те дівчатко
 всім людям знане в довколишніх селах,
 було якесь таке, мов ластів'ятко,
 розспіване, і жваве і веселе.
 Казали всі: – Як стане під вінець,
 дастъ мати їй овечок табунець.

Соснову хату, ґрунту п'ять загонів,
 город і сад, ще й пасіку в садочку,
 ще й коника на придане дастъ доні,
 киптарики і вишиту сорочку
 та повну скриню вбрання, полотна,
 бо в Благомирів – то дочка одна.

На Юрія, як вівці йшли на поле,
 Марічка лиш п'ятнадцять літ скінчила,
 а вже був легінь Гнат, синок Миколи,
 брат знаного лісничого Данила,
 що полюбив її, як бджілка мід,
 за нею бігав так, як цуцик в слід.

Та все ж Марічка не кохала Гната,
 бо він малий був, ще і рудовусий
 і біdnий був, – була лиш в нього хата
 стара, тому то із намов матусі
 Марічки, біdnий той Гнат рудовус
 на сватанню дістав лише гарбуз.

У Рахові селі на свято Спаса
 раз був концерт Духновичу на славу.
 Пішла туди Марічка, бо все ласа
 вона була на гульбища, забаву,
 а по такім концерті і півдня
 були забави і була гульня.

На святі тім особою важною
 був парубок Степан Зільнюк з Підбору.
 Той легінь був читальні головою
 в "Просвіті" і був диригентом хору
 та й писарем також був у селі,
 то й почесті він мав теж не малі.

Його отець маєток мав і хату,
 а вдачу мав і горду, буйну й гойну.
 Як цісар Кароль втратив трон і владу,
 тоді Зільнюк, зібравши сотню збройну,
 у Сиготі повстання був підняв,
 та Україну вільну будував.

А брат його в лісах був дроворубом.
 Справляв дараби Тисою на доли,
 і під час повені діждався згуби,
 втопився, а його майно все, поле
 і полонину й урожайний лан
 дістав у спалку молодий Степан.

Збудилося в Марічки серце вперше,
 коли Степан деклямував на сцені,
 співав "Ой, верше мій карпатський, верше" –
 й сказав слова грімкі, палкі, надхнені,
 що зазвучали ніби труб звук, тон:
 -"Подкарпатські русини, покиньте глубокий сон!" –

Марічка і Степан дружбу почали,
а по концерті на гучній забаві
пили медок і потанцювали,
й словечка добрі, ширі та ласкаві
в серця їх впали, розбудили кров,
зродили скоро приязнь і любов.

Аж як зайшов був місяць за ґрунями,
Марічка поверталася з забави,
та не ішла вона з товаришками,
ні з Гнатом, що чомусь концерт прогавив,
і не без просьб і хитрощів, приман
Марічку провадив сам Степан.

Коли вони ішли уже додому,
зірвалась нагло буря над лісами,
де ж парі тій сковатися від грому ?
Марічка промовляла так словами :
—З дощів усюди повно вже води.
Ту бурю в мене в хаті пережди !—

Чи бачив хто із вас карпатську бурю,
коли б'ють громи в сосни і смереки,
коли спускають хмари тінь понуру,
і плаче ліс у пору небезлеки,
столітні сосни й дуби молоді
валяться з гір, пливуть в ріці тоді .?

Ви бачили, як вихор, хуртовина
лютує, нищить, мчиться, убиває,
танцюючи аркан по верховинах,
як сатана рягочеться над гаєм,
гуде, громить, реве, мов ураган
аж на шпілях Говерлі і Гурган.

Ви бачили ту бурю в полонинах,
коли ведвідь , хоч він відважний, дужий,
втікає в дебри, стогне, як людина.
В печері скрившиесь, там тримтіть він дуже,
орли втікають у гніздо щосил,
на вітря в лісі гублять пера крил ?

В таку то пору всім здається навіть,
що буря та страшна, немилосердна
уб'є усіх, мов комарів роздавить,
зрівнає скелі, гори переверне,
тож і не диво, що, як вдарив грім,
Степан склався в Благомирів дім.

Коли гуділи тучі, громовиці,
з Марічкою Степан був на розмові.
Гафійка подала будз, паляниці,
несміливо, словечко все по слові
довідалась, що той Зільнюк Степан
багатий дуже, як лісничий пан.

За кілька днів Степан косив на ниві
ранесенько, як ще сріблились роси,
а гарний він тоді був і вродливий,
хоч сонцем був осмалений та босий,
то виглядав не, як гуцул косар,
а всіх карпатських гір володар, цар.

Марічка йшла з серпом на поле жати,
Степан спинив її, і в час розмови
він пеший раз хотів її обняти,
шептав солодкі їй слова любові.
Марічка ті слова змінила в жарт,
а все ж відчула в серцю дивний жар.

В селі пішли потому поговори:
—Коли Степан у полі жне чи косить,
Марічка йде тоді у ліс, за звори,
Степанові малини все приносить.
Коли Степан копицю клав з отав,
він, кумочко, Марічку цілував!—

А сам Зільнюк чомусь від тої днини,
почувши, як дзвонили десь дзвіночки
овець, що йшли з колиби з полонини,
співав, йдучи по стежці за струмочки:
—"Між усіми деревами найкраща смерічка,
між усіми гуцулками найкраща Марічка"—

То сам Степан зложив ту коломийку,
бо мудрий був і дуже вчений в школах,
капралем був у Празі, в чеськім війську
і в Ужгороді на далеких долах,
він бачив світ, бував у чужині,
а навіть сам видумував пісні.

По жнивах то і діти за зарінком,
скупавшись у річній, холодній брижі,
балакали,—Марічка вже барвінком,
vasильком образ прикрасила в хижі,
іходить все у одягах нових,
бо старостів ось—ось пришло жених.—

А кумочки:— Про те я добре знала,
бо я не раз над берегами Тиси
їх бачила, та я про те мовчала,
бо люди злі , лукаві, хитрі лиси,
тому я те сказала тільки вам,
ну й ще кільком сусідкам, кумочкам. —

А ті дівки, яким Господь ласкавий
не дав краси, багатства ані чару,
в кутках шептали злісно на забаві:
—Ох, то знайшов собі той зайдя пару!
Чи лиш на те нас кличе скрипка в тан,
щоб танцював з Марічкою Степан? —

Бо й справді той Зільнюк все на забаві
гуляв лише з Марічкою, й до неї
так пригортається, що, бувало, навіть
старі жінки сміялися з тієї
гульні, й тихцем балакали в кутках :
—Степан Марічку любить, що аж страх!—

Казала та жінота:—Ах, Гафійко,
хороший зять у вас небавом буде !
От, долен'ку знайшла дочка пестійка.
Завидують Марічці вже всі люди.
Ах, то з них буде пара, ще й яка !
Мов Бог післав Марічці Зільнюка !

А Гнат, що теж колись кохав Марічку,
довідавшись, що зі села чужого
Степан заходить до Марічки в нічку,
погрожував і клявся дня одного,
що він для пімсти скине із містка
і в хвилях Тиси втопить Зільнюка.

Та був Степан сильніший від ведмедя,
а Гнат, мов хрущ, тому сказав :—Пропало !
Розумно то мені говорити дедя :
"Кохання кожне,— то дурнота з шалом."—
Силач Степан і слабосилий Гнат
любились потім, як із братом брат.

І знов не раз, як наставала нічка,
то край села над Тиси берегами,
із легінем обнявшися, Марічка
між кущиками, між деревами,

заслухана в словечка Зільнюка,
то в гомони сопілки пастуха,

була така щаслива, як у раю.
Здавалось їй, що горій, ліс дрімучий.
струмки, потоки шумами співають,
і водоспад, що плив з гори з – за кручі
співає теж, так, як співала кров,
що жде Марічку щастя і любов.

Та в світі все не те, чого бажаєш.
Стріляєш ти, а Бог сам носить кулі.
Посієш ти, а хто пожне – не знаєш!
Не раз кують нам щастя вже зозулі,
а нагло всі надії, мрії, сни
розвіються, мов мряки восени.

По жнивах вдача Зільнюка змінилась.
Він мало говорив про шлюб, кохання,
Марічка за Степаном все тужила,
бо він ходив кудись, то на зібрання
і приносив такі вістки в село,
яких ніколи в горах не було.

Вкінці Степан промовив до дівчати:
– "Не час тепер, Марічко, на весілля!
Нависли хмари темні над Карпати.
Ті хмари нас розлучать і розділять.
В державі чеській бунт, повстань вогні,
то як про шлюб тут думати мені ?

Небавом нарід мусить взяти зброю.
Уже прийшло письмо із Ужгороду,
що треба нам готовитись до бою.
Волошин дав накази для народу,
щоб ми у селах утворили "Січ",
а "Січ" творити – то моя вже річ ! –

За кілька днів Степан таке промовив:
– "Хоч я люблю тебе, як сонце ясне,
то все ж покину. Як чуття любови
в твоєму серці скоро не погасне,
то до весни на мене зачекай.
Звінчаємось уліті. Прощавай! –

Вкусив за серце біль, як зла гадюка.
Мовчала, хоч в очах тримтіли сліози,

хоч огорнула душу всю розпуха,
як від'їжджав Степан, і вже із воза
покликав їй:— Не плач і не ридай:
Повернуся, як визволю наш край." —

Пішов. Нема ні чутки ані вісті,
аж тут нараз, мов голуб лист прилинув:
— Живий, здоров ! У Хусті славнім місті
будуємо Карпатську Україну,
і ми збудуєм, сумніву не май,
бо нас веде Волошин і Ревай.

Ох, як би знала ти, Марічко мила,
що діється у нашій цій столиці !
Тут "Січ" росте, а з нею наша сила,
той ворогів ми гоним за границі.
Тікають німці, бо дістали страх.
Нам стелиться до волі певний шлях.

Мене учора вже підстаршиною
іменував пан сотник за заслуги,
жаль, що тебе нема ось тут зі мною,
бо я аж гину за тобою з туги.
А командир у ці тривожні дні
не хоче дати відпустки мені." —

Всміхнулася й цодумала Марічка:
— Він тужить ? То я піду до Хусту.
Від тижнів двох і я вже січовичка.
Вправлялась я і відбувалася муштрю,
то й маю теж охоту, сильний густ
побачити Степана й місто Хуст.

Хоч люди будуть насміхатись з мене,
що за Степаном я сама вганяю,
та що ж ? Гуцульське серце все шалене,
і я Степана так люблю, кохаю,
що я без нього вмру, а вмерти жаль,
хоча усюди горе, біль, печать !

Зі "Січею" Марічка маршувала
в рядах до Хусту, аж за ріки й доли.
Йшли знею газди, молодь крокувала,
йшли юнаки, всі хлопці, як соколи,
й дівчата йшли також при хоругві
на з'їзд і злет в республіці новій .

Людей у місті, як трави і листя,
пани, хлопи, дітвора і дівчата,
у сорочках вишиваних, в намистах
всі вдягнені, мов на Великодні свята.
веселі, раді, ніби діти в грі,
відмолоділи і жінки старі.

Січ" надійшла в струнких і гордих лавах,
пішла під дім, де українська влада,—
Усюди чути оклик— "Слава !, Слава !—
Народ іде, громада й знов громада,
а прапори над ними мерехтять.
Тут родиться нове вільне життя !

На вулиці знов строї пребарвисті,
і топірці і кептарі й кресані.
Вже грають труби, бубни голосисті,
а від пісень, утіхи люди п'яні.
Марічка шепче, ідучи, як в тан:
— Ох, Боже мій, чоту веде Степан !—

Марічку радість обняла велика,
і кликнула гуцулочка:— Степане !—
Зільнюк чомусь не чув, що хтось закликав,
йшов далі, й навіть у бік не поглянув,
бо серед тих парад і дефіляд
він і не смів оглянутись назад.

Прийшли усі під тріумфальну браму.
Там промовляв сам Августин Волошин.
Мов батенько ласкавими словами
навчав людей в палких словах хороших:
—Січовики, в тривожні, люті дні
все будьте мужні, вірні і міцні !—

Всі люди світ готові вже обняти,
бо президент казав, що ось від нині
вже сонце волі гляне на Карпати.
В своїй державі, рідній Україні
здійснився сон, тисячелітній сон !
Народній сойм народу дав закон. —

Ще промовляв Ревай, хтось третій, п'ятий
Марічка вже й подумала в знесиллі:
—Ох, захотілось панству промовляти !
Отам стойть Степан мій хлопець милий,
а я на нього вже пів днини жду,
бо нам не вільно вийти із ряду ! —

Під вечір аж по святі ген за містом
 Степан зустрінув та обняв Марічку,
 купив для неї хустку і намисто,
 цукерочки, пивце та ще й волічку,
 щоб вишила йому сорочки руб
 і ковнірець весь на весілля, шлюб.

І ще купив їй синьо-жовту стяжку
 та говорив: — як оженюсь із тобою,
 най знають всі сусіди і нанашко,
 уздрівши стяжку сплетену з косою,
 що українку взяв я за жону,
 не мадяронку, русинку дурну. —

Марічка повернулася додому,
 У серці в ней радість і надія,
 та не сказала й пів слівця нікому,
 що їй сказав Степан і що він діяв,
 лиш матері сказала:— Вибирай
 пшениченьку мені на коровай!—

Хвалилася Марічка всім дівчатам,
 що бачила Волошина, якого
 портрет вона ішче в Різдвяні свята
 повісила близь образа святого:
 — Так, дівоночки, ніхто з вас тільки я
 вже чула раз промову Ревая! —

Щовечора тоді Марічка в хаті
 для жениха вже шила дві сорочки.
 Було їй мило шити, вишивати
 всі хрестики, листки, цвітки, віночки,
 та, як ушила, то аж на рукав
 сльоза упала з віч її гірка.

Невдовзі втихи співи й сміх у селах
 і сум блукав з хатини до хатини,
 куди летіла вістка невесела,
 й де говорили люди всі щоднини:
 — З дунайських долів, із угорських пушт
 ідуть мадяри на Ужгород і Хуст! —

В неділеньку гуцули йшли із храму,
 балакали на стежці, на дорозі,
 й Зільнюк, попавши в смуток, у нестяму,
 покликнув з жалем у журбі й тривозі: —
 —Республіко карпатських верховин,
 була ти вільна тільки день один! —

Мадяри йдуть ! Чи знаєте, чи чули ?
 Ах пам'ятаєм їхнє панування !
 В державі їх терпіли всі гуцули.
 Жде знов на нас ھеволя і знущання.
 Вже краще смерть аніж мадярський кнут,
 мадярська влада і мадярський суд !

Ми пам'ятаєм ту мадярську владу !
 Ще хрест стоїть там, де селян у лісі
 жандарми злі повісили за зраду.
 Там братів труп на шибениці висів
 тому, що ми карпатських гір сини
 були тверді, як скеля, русини ! –

Терпіли ми багато літ в неволі.
 Трудились ми тут для панів, баронів,
 жили ми тут голодні, босі, голі,
 як жебраки боздольні, безборонні.
 Знов маєм гнути шию під ярмо ?
 Карпатських гір мадярам не дамо ! –

Січовики рішились воювати.
 Лишали села і хатини рідні,
 лишав майно господар преображеній ,
 і чабани і дроворуби бідні,
 покинувши колиби, пили, плуг,
 ішли спиняти гунів, німців слуг.

Зійшлись усі близь замчища старого,
 де в давнину князь руський Корятович
 жив, панував, не кривдячи нікого.
 Почались довгі рада і розмови
 і тамки "Січ" дісталася клич, наказ :
 –До бою, браття, помарщуймо враз ! –

Старшаві газди, й легіні безвусі
 задумались і радиши ще раду :
 –Де військо є, там вождь теж бути мусить,
 і то такий, щоб не пішов на зраду ! –
 Всі крикнули, що аж дрижав майдан:
 – Отаманом хай буде наш Степан ! –

Загасли ватри, над рікою бором
 полинув спів про "Січ" і про калину.
 Степан Зільник молився під пропором,
 завішеним на схилену соснину :
 –О, Господи, рятуй гуцульський край,
 дай перемогу нам і волю дай ! –

Ішов Зільнюк у січовім поході,
а, як прийшли вони зі сіл до міста,
далеко десь на темнім небозводі
щось блистало, як заграва вогниста,
і щось гуділо глухо, мов би там
із півдня, з пуштіш ішов диявол сам.

Прийшли гуцули в селище Сваляву.
Зільнюк піslav за брід потока Гната,
щоб за лужком він виставив заставу.
Коли стояв рій січовий на чатах,
то скоростріл з-за сосон і смерек
загегав так, мов кілька стад лелек.

Улани гналися із гайків на конях,
і grimали гармати за лісами.
Мадяри йшли за Севлюш з оболоння,
та нагло з горба вкритого кущами
надбігли чоти юнаків, хлоп'ят,
що йшли на поміч для гуцульських чат.

Ті юнаки й хлоп'ята йшли вже полем.
Були то учні, що в недавню пору
з книжками йшли у Севлюші до школи,
а згодом під січовицьким пропором
боролись добровільно у боях,
хоч мали зброю перший раз в руках.

Із ними йшли і новобранців рої.
Провадив їх Михайло Колодзінський,
що, згурутувавши молодих героїв,
боровся за народ свій український,
а з ним провадив молодь до атак
зі Львова бойовик Зенон Коссак.

Не спочивав Коссак ні вдень ні внічку,
і він та учні, вийшовши з запілля,
мадярів заганяли в Тису річку,
де ті мадяри, декотрі у хвилях
топилися, а деято з ворогів
у вечі допливав до берегів.

Степан Зільнюк раненько в тому бою
глядів з окопу поблизу потока
на луг покритий димом та імлою
і думав:— Йде війна страшна, жорстока.
Закрався ворог з міст, неначе гад,
а в нас нема ні повзів ні гармат! —

— Вперед ! У наступ ! поклики лунали.
 З-за кожної смереки і берези
 загримали рушниці й самопали,
 забліснули багнетів гострі леза.
 Вже втішний крик з села летів у гай:
 — Степан Зільнюк оборонив наш край ! —

В ліси втікали курені мадярів.
 Іх генерали Йокай та Ракочі,
 в колибі скрилися від куль, ударів,
 тремтіли там зі страху в пітьмі ночі,
 а рано, сівши на своїх конят,
 загналися до склонів гір Карпат.

Там знов із гірки з кущуватих схилів
 січовики йшли в наступи удалі,
 й додглянувши, де вороги ще крились,
 січовики їх проганяли далі.
 Жінки і діти бігли із осель.
 скидали на мадярів злами скель.

Увечорі січовики лісами
 були дійшли в поході до кордону,
 там нарід їх вітав тоді піснями,
 та у церквах, дзвіницях бив у дзвони
 з утіх, що людям вже допоміг Бог
 діждатись волі, щастя перемог.

Та рано знов мадярські стежі, лави
 йшли в наступ і знов була тривога,
 і скоро стріл косив так "Січ", як трави.
 За Севлюшем, на полі на дорогах
 напроти чот і роїв січових
 мадярів десять йшло в боях нових.

Ранесенько, коли щойно світало,
 ворожий полк із Будапешту міста
 січовиків полонив поза валом,
 де низина була грузька, багниста,
 і, як потвори люті та страшні,
 котились повзі вниз по рівнині.

В повітря понад ліс і поля межі
 летіли бистро літаки ворожі,
 скидали бомби на січові стежі,
 і на юнацькі учнівські сторожі,
 що заганяли ворога за шлях,
 то крилися у криївках, ровах.

Минув ще день. Лились дощі холодні,
та все ж Степан у наступи провадив
останні чоти січової сотні
а ж за уз'гіря, за луги, левади.
Нараз упали бомби з літака
і вбили вмить Степана Зільнюка.

Гнат, хоч сам був скривавлений, у ранах,
для Зільнюка гріб викопав на лузі
і хрест поставив на той гріб Степана,
а потім він із роем вірних друзів,
пробившись через військ ворожих круг,
добіг до стежки, вийшов на гору,

де "Січ" копала рів для оборони
та будувала шанці між лісами,
спиняючи ворожі батальйони,
що наблизялися всіми вже шляхами,
як вибухали кулі із гармат,
не перший раз поранений був Гнат.

За кілька днів увечері в неділю
приніс Гнат вість сумну, мов кара Божа:
—Не танцюватимеш ты на весіллю,
Марічко, ні, бо бомба вже ворожа
Степана вбила близь Сваляви, й гріб
я викопав йому близь гірки стіп ! —

Змарніло, зблідло гуцулочки личко.
Щеміло серце, наче лута рана,
і мовила розплачливо Марічка :
—Невже, невже я втратила Степана ?
Ах, принесла війна та стільки лих !
На марно згинув мій Степан жених ! —

Як ми могли мадярів поконати ?
Було в нас мало війська, сил і зброї !
Хто смів дітей післати на гармати ?
За що і пощо згинули герої ?
Було вже краще без війни, змагань
віддати край мадярам так, як дань !

Таж то безумні, зрадники злочинні
в бій гнали "Січ" із косами й дручками.
За те тепер терпітимуть невинні,
знущатись будуть вороги над нами.
За Зільнюка, за наш нещасний край
хай пропадуть Волошин і Ревай ! —

Ще довго "Січ" боролася у горах,
лісах усіх в загонах партизанів,
та ближче й ближче підходив з міст ворог
і для гуцулів ніс петлю, кайдани,
і на самий Великдень, свято свят
завісив прапор свій на шпиль Карпат.

Ішли мадяри повні злоби й сили,
ішли займанці мстиві та злочинні.
Між горами росли, могили.
На села впали шибениці тіні.
І там де з шумом ллється водоспад,
повис тоді на шибениці Гнат.

Тоді улани злющи, сатанінські
повісили і Коссака Зенона.
Із ним погиб Михайло Колодзінський
з наказу ката, дідича барона.
Погиб тоді і учень не один
за свій визвольний, січовицький чин.

Мадяри йшли. Родився сум у горах.
Пустіли села і хати палали.
Січовики хovalись в лісі, в горах,
то за границю в чужину втікали
в гостинний чеський і словацький край,
куди "Січ" гнали страх, біда, одчай.

В село прийшли з мадярських військ жовніри.
Два генерали Йокай і Ракочі
в дімку Марічки зайняли кватири,
і вже щодня в голівонці дівочій
була одна лиш думка преважка:
— Мадяри ці убили Зільнюка! —

Жили собі мадяри у кватирі.
На диво ті гусарські генерали
були чомусь ласкаві, добрі, щирі,
не вішали нікого, не вбивали,
і не шукали в селах ворогів,
ще й тютюном гостили русинів.

У вечорі ті горді генерали,
вина напившися, на пів заснули,
а пробудившись, тихо розмовляли:
— Хоробро бились у боях гуцули.—
За двадцять літ змінився руський люд,
і руснаків пізнати трудно тут.

За Австрії той русин у Карпатах
покірний був, немов ягня в отарі.
Він цісаря вважав за свого тата,
трудився він для німців для мадярів.
Усі свої скарби давав для нас.
Тепер він волі забажав нараз.

Колись руснак не думав і про бунти,
був дроворубом, вівчарем у лісі,
пшеницю жав на сніп на нашім ґрунті,
то гнав для нас дараби з гір по Тисі,
віз кукурудзу нам і гарбузи,
і навіть масло й сир нам привозив.

Колись руснак любив державу нашу,
лив кров свою у битвах у кривавих
за Австрію, за нашу долю крашу
на берегах Ізонцо, річки П'яви,
в Тиролі, в Сербії, й був гордий він,
коли дістав медалю за свій чин.

Тепер гуцулів добрих і хороших
побунтував Зільнюк Степан, вождь "Січі"
й якийсь пописько Августин Волошин.
Ну і в боях я утікав аж двічі
від русинів, котрих Степан Зільнюк
у бій провадив під гарматний гук.

Січовики боролись, як герої.
Я часто мусів голову схилити
над трупами гуцулів, що у бою
упали, щоб гуцул міг вільний жити.
В цім kraю тут нам не поможе месть,
бо тут народ вже має мудрість, честь.

Бо й ворога я мушу шанувати
за те, що він вже бореться за волю.
Здобули ми Гуцульщину, Карпати,
та лиш собі на горе і недолю,
бо душ гуцульських вже володар, пан
не я, не ти, лише Зільнюк Степан.

Нас не врятають і суди вже нині !
Лише рабів лякають, тюрми, кари.
Серця усіх гуцулів Україні
вже віддані, а не для нас мадярів.
Ми вже навіки втратили цей край,
втікатимем з Карпат аж за Дунай ! –

Марічка ту чужу мадярську мову
ще від дитинства знала, розуміла,
тож перший раз по битвах, війнах знову
всміхнулась веселенько, мов зраділа,
лице її покрилось рум'янцем,
і так Марічка мовила тихцем:

– Не жалую, що впав Степан мій красний,
що кров лилася край Севлюшу, Сваляви,
бо слава тих Січовиків не згасне,
а ми були ще племенем без слави.
Це ж перший раз гуцули в боротьбі
здобули славу й честь нам і собі.

Не плачте сестри, матері і браття,
бо кров борців пролита не даремне,
стає джерелами і сили і завзяття
в країні, де було все глухо й темно.
За кров героїв у майбутні дні
гуцули будуть жити все вільні ! –

----.----

ГІМН ЗЕМЛІ

Серед сонців, плянет, безконечних орбіт
ти у космосі тільки пилина.

— Хоч кружляєш уже відколи стався світ,
ти все юна, невтомна, невпинна.

Ти одна зі сестер місяця і всіх зір,
і супутник сузір, мряковиння.

Хто тебе, й як створив, чий ти плід, чий ти твір,
пошо в русі, з чийого веління ?

Чи зродили тебе творча воля і гін,
вічний Логос чи мудрість Єгови,
чи молекулів гра, розвій сили клітин,
чи енергії здвиг випадковий ?

Ми не знаємо, як народився наш дух
із матерії, плязми, протонів,
і як думку створив світу, атомів рух,
як зродилось життя в твоїм лоні.

Ми на тобі живем, та ніхто із людей
не пізнав таємниць твоїх надер,
із яких, наче гнів з твого серця, з грудей
вибухає вульканами кратер.

І не може ніхто змалювати страхіть
тайни пралісів, звірів змагання,
долі орд і племен, що в поході століть
загибали в обіймах страждання.

І ніхто з мудреців зрахувати б не міг
всіх потопів, лявін, гураганів,
землетрусів і війн всіх напроти усіх,
революцій в невпиннім змаганні.

Бо ніде вже нема ані п'яді землі,
де ще Каїн не вбив свого брата,
і країни нема, де по братнім чолі
не вдаряв меч войовника й ката.

Земле, щедра ти для своїх діточок.
Іх годуєш, дари їм приносиш,
оживляєш листки і пелюстки цвіток,
шлеш їм дощик із хмар і шлеш роси.

Ти й жорстока для них, невблаганна, страшна,
не даруєш даремно нічого,
вічна доля дітей всіх твоїх— то війна,
смерть слабих, перемога міцного.

Неминучий, як смерть, твій одвічний закон,
що керує людьми, іх борнею :
Де Карthagіна, де Трої місь, Вавилон ?
Час убив їх, зрівняв зі землею.

Що осталось іще окрім трун, пірамід
із могутніх держав фараонів ?
Де мечі і списи, де шоломи, де слід
полків Цезаря, й тих легіонів,

що в фалянгах ішли за ріку Рубікон
з вірою, що світ весь подолають.
Де Гопліти, що йшли із Атен за кордон
з Александром до стіл Гімалаяв ?

I хто змірить жах, біль всіх твоїх тих синів,
що жили і конали, не зневажши,
хто і нащо й чому їм казав, повелів
жити мент, а вмирати назавжди ?

З самолюбства людство вірить, мовить, що Бог
світ створив лиш для людського роду,
а для тебе людство те, що й пліснява, мох,
а народ — пил і вітру зліт, подув.

Ми співаєм пісні про героїв, борців,
у поемах ми славим їх чини,
а для тебе війна—те, що бій червяків,
чи борня роїв двох муравлиніх.

Бо тобі все одно, чи стоптав хижий звір
трави, цвіти, чи нори кертиці,
чи ворожі війська зруйнували наш твір,
мур святынь та імперій столиці.

І байдужі тобі мудрість, вченість, синів.
Пригортаеш всі людські істоти ;
ти так родиш цвітки на гробах пастухів,
як на гробі, де спить Арістотель.

Ти так ціниш добро, святість, велич посвят,
як злочинність розбійницьку хижу.
Спить так само в землі Ірод, Юда, Пилат,
як священний Францішок з Асижу.

Що для тебе краса ? Вицвіт буйності сил,
блиск веселки, та спалахи ватри ;
ясні очі красунь вкриє темінь могил,
так, як вкрила лице Клеопатри.

Так, як цвіт, що росте і цвіте на весні,
восени вже марніє і в'яне,
так і втіхи людей все дочасні, марні ;
людське щастя хвилеве й оманне.

Хоч весільні пісні все дзвенять в унісон
з похоронним плачем і подзвінням,
то в життю людському біль симфонії тон,
й смерть стає все новим воскресінням.

Знаю земле, що й я і вітчизна моя
в океані життєвому піна,
і, що все те, що ми здобували в боях,
і стопче ворог, залишить в руїнах,

і, що говорили всі, мури міст і твердинь
вкриють темряви й криги холодні,
ти ж безлюдна, німа, без рослин і створінь
все кружлятишь так, як сьогодні.

Все ж люблю я моря і красу гір, полів,
і гаї та степи і діброви,
дикі пущі, луги, зливи туч і дощів,
і дерев із вітрами розмови.

Все ж бо варто нести болю, муки тягар,
лиш на те жити на лоні землиці,
щоб побачити, як сонце сходить з-за хмар
і почuti шум лісу, спів птиці.

Із землі я повстав і повернуся в пил.
Земле, лono твоє — мертвих ложе,
та в буяннях твоїх творчих, матерніх сил
відчуваю щось вічне і Боже.

Хоч примудрість людства, на пустині роса,
й людські правди-казки для дітвори,
то все ж вірю, що суть світу радість, краса,
що безсмертне все те, що дух творить.

Хоч терпіння і смерть-твій незмінний закон,
все ж мені дорога ти і мила,
бо і смерть-то лиши сон, всеживучого сон,
в бильцях трав, у серцях людських, жилах.

І тому я твій син, щастя, втіхи поет,
що бажає п'яніти без впину,
пити розкіш життя, так, як бджілка п'є мед,
в пісні славити землю й людину.

І вмирати відтак преспокійно ось так,
як вмирають дерева і цвіти,
бо то правда, що я, цвіти, дерево, птах –
то твої, земле, люблені діти.

Хоч я хвиля марна в морю, життєвім,
хоч ту хвилю пригорне Нірвана,
прагну жити, тому кличу в співі моїм:
Я люблю тебе, земле кохана! –

В А М

Не говоріть : "Ми втратили війну" ,
і не кажіть :"Намарно все пропало!" ,
бо й в сатани пекельних сил замало ,
щоб знищити наш чин гарніший сну .

У всесвіті не гине й атом , пил ,
і без слідів не пропадає й мрія ,
ви ж вірите , що ворог чудо вдіяв ,
пахоронив чин ваш на дні могил ?

Лиш діти вірять , що вчорашній день
сконав цілком і не живе сьогодні ;
вписала Вічність в книзі діл Господніх
геройську смерть стрілецьких чот – сотень .

Погляньте : зерно сіє там ратай !
Хоч зерно те присипане землею ,
не зогнє , не згине десь під нею ,
а видасть плід і зашумлять жита .

Коли зневіра ломить ваш ум , дух ,
погляньте у бурхливий день на ріки ,
чи хвиля збита вітром превеликим
у глибині десь гине без сліду ?

О , ні , та хвиля , вітром збита тут ,
знов ожила й підняла вище крила .
Так підійметься знов народня збита сила .
Ні , не намарно кров , ні , не намарно труд !

Н І Ц Ш Е

На всіх путях я завжди , всюди сам .
Мій кожний день – гіркий пугар отрути ,
та скарг моїх нікому не почути ,
пекучих ран не покажу я вам .

Прийму життя , – як слід прийматъ борцям
із піснею свій бій жорстокий , лютий : –
Коби вперед , на шапці , щоб здобути ,
накинути закон свій ворогам ! –

Нащо мені любов і щастя сну ?
Навіщо мир ? Люблю лише війну ,
і навіть смерть зміняю в гру дитинну ;
хоч випив я весь біль і сум життя ,
могутності я прагну й вороття ,
щоби земля зродила Надлюдину !

І С У С

Безсмертя, щастя прагне людський рід,
з терпінь народу родиться Месія.
Діла великі, — душ великих плід,
то й Ти, Ісусе, сім'я правд посіяв.

Бо Ти в буттю доглянув тайни дно,
що в світі Бог розкрив свою істоту,
тому Бог, люди, всесвіт,—то одно,
за віру ту пішов Ти на Голготу.

Ісусе, туга за добром для всіх
вела Тебе, коли із ран Твоїх
спливала кров на хрест, вінок терновий, ;
і змила з людських душ гріхи провій,
щоб люди йшли до святості вершин,
пізнавши, що вся мудрість у любові !

В І Й Н А

Добро і зло об'єднані в людині,
укритий в людськім серцю звір і Бог,
тому в війні, в найбільшім людськім чині,
і Бог і звір бажають перемог.

Тому в війні геройство й підлій злочин
собі, як браття, руки подають,
той, що буде світ, що руйнувати хоче,
єднаються, стають на спільну путь.

Коли Господь веде борців до бою,
тоді борець — то лицар і творець,
що творить міць держав і їх розвою,
знаходить в них лавровий свій вінець.

Коли в душі звір Бога переможе,
добро вмирає так, як в бурю цвіт,
під колами важких гармат ворожих,
і плід війни, — то зла і смерти плід.

Війна усіх речей на світі мати,
війна—то мати і добра і зла.
О, Боже, дай нам звіря поконати,
щоб сила духа зло перемогла,

щоб кров, яка всю землю вже скупала,
і ллеться ще з мільйонів серць, грудей,
знов джерелом обнови духа стала
для втомлених, заблуканих людей .

Вчини так, Творче вічний і єдиний,
щоб настрашніша із усіх воєн
була борнею лицаря, людини,
а не борнею лютих, злих гієн.

Щоб людський рід, проливши море крові,
віддавши дань і жертві сатані,
ішов все вище у поході вгору,
а не в безодню зла, гниття на дні !

НА ХВИЛЯХ ОКЕАНУ

Куди із палуби погляну,
скрізь бачу безмір океану
великого, як мій біль, сум,
та цілу днину безнастанно
увечорі, в полузднє, рано
я чую тільки моря шум.

І чую в мряках опалевих,
як десь скиглять невтомні меви,
ї над смугами імли і мжиць
ясніють, мають білі крила,
як понад щогли й над вітрила
злітає зграя мілих птиць.

Надходить нічка темнолиця,
в киреї чорній, як черниця.
Вже місяць дивиться з висот.
Десь зникли меви; понад нами
лиш небо всіяне зірками
і Бог Всевишній,, Саваот.

Ти вже далеко, рідний краю,
і я не знаю, не вгадаю,
чи до твоїх сіл, міст і піль
коли повернуся, чи може
на чужині в могильне ложе
зложу я тіло й серця біль .

Знялась, бушує буря грізно.
Прощай утрачена вітчизно,
країно горя і пісень ! –
Молюсь вночі на океані :
моїй вітчизні безталанній
дай, Боже, визвоління день ! –

Хвилює, плеще море в неспокою.
 Наш корабель, як воїн, що у бою
 відважно йде з валу на вал,
 несеться, мчиться далі і все далі
 в промінню сонця, що свої кристали
 на хвилі сипле під вітрів ховал.

Яка краса й чарівність океану,
 а все ж я крию в серцю сум і рану,
 бо вже далеко, рідний, любий край,
 і щохвилини, щогодици
 я далі все від Українни.

Прощай, вітчизно втрачена, прощай! –

Увечорі гуцулочки з Карпат
 на палубі співають коломийку.
 Веселий спів про дівчину пестійку,
 про Черемош, про легіння, про сад
 злітає в пітьму з подувом вітрів,
 над океану хвилі, над свічадо,
 та тих пісень я слухаю нерадо,
 задивлений у береги морів.

Гей, пісне люба, мила чарівна,
 з тобою наша мрія й думка лине
 аж за Дністер, до рідної хатини,
 туди, де рідна наша сторона!
 Гуцулочко, пісень тих не співай,
 бо я навіки втратив рідний край! –

Лишили ми руїни сіл і міст,
 батьків могили і домів пороги,
 і по війні без щастя перемоги
 несе нас буря, як зів'ялий лист.

За океан веде нас біль, одчай,
 що рве серця, як вихор моря лоно,
 й дзвенять слова, мов похоронним дзвоном:
 – Прощай, вітчизно втрачена, прощай! –

ВИГНАНЕЦЬ

Не говоріть про радоші, красу,
добро і щастя приязні, братання,
бо на тернистім шляху я несу
найтяжчий хрест неволі і вигнання !

Не радує мене весняний чар,
ні сонця блиск, ні зорі мерехтливі,
ні гори, море, ні барвистість хмар,
ні співи птиць грайливих, щебетливих.

У чужині тут не шумлять гаї
так, як шумлять в карпатській Верховині,
і не щебечуть так і солов'ї,
як щебетали у моїй країні.

Не говоріть про правду і любов,
і не кажіть, що боротьба – то злочин,
бо в ріднім краю ворог братню кров
щодня, щоночі проливає, точить.

Лиш пліт чужий – мій захист і мій дім.
Під негостинні і чужі пороги,
покинutий, забутий всіми, всім,
йду повний смутку, втоми і знемоги.

У ріднім краю навіть і полин
солодший, як всі чужинецькі вина.
В юрбі чужій самітний я, один,
як у пустині згублена людина.

Бо птиці мають гнізда у лісах,
нора дастъ захист і змії лукавій,
лише вигнанець все, у всіх краях
ніде не має де склонити глави.

Вітчизні я віддав мій цвіт життя,
мій труд, юнацькі мрії буйнокрилі,
за те знайду спочинок, забуття
не в ріднім краю, а в чужій могилі ?

За мною бій за волю, рідний край,
за мною тюрми, де каравсь я люто,
невже за те утратив я мій рай,
тебе, моя вітчизно незабута ?

Затиснені, німі мої уста,
і погляд мій спокійний і суворий,
за усміхом я біль скриваю так,
як перли криє в глибі синє море.

Не зрозуміє тут ніхто, ніяк,
як тужу я за грудкою землиці
на рідній скибі, що її я так
цілу в снах, як матерню правицю.

Ніхто не збагне, бо лиш той, хто сам
на все покинув рідну стріху хати,
лиш той пізнав, що батьківщина - храм,
й той храм утративши, він все утратив.

Хто все віддав отчизні на вівтар,
був прогнаний з вітчизни ворогами
той знає лише, що найцінніший скарб,
то та земля, де гріб отця і мати.

При тих гробах осталася моя
душа і серце, бите смутком, болем.
Я тільки тінь, живий мерлець, і я –
десь гнане в бурю перекотиполе.

Та не розкрию серця ворогам ;
вигнанець в світі все не має друга,
бо на вигнанні кожний сам, все сам,
бо цвіт любови убиває туга.

Не зраджу смутку скаргою, плачем,
лише складу присягу в смутку, болю:
Вернутися додому із мечем,
або упасти у нерівнім бою.

Бо, як запрагне в гніві добрий Бог
народ скарати за гріхи, провину,
Він не дає народу перемог,
а шле синів його в чужу країну,

щоб научивсь вигнанець пілігрим
за рідний край іти у бій, на жертви,
і вміти стати вільним і міцним,
або уміти мужньо, гордо вмерти !

ПІД КРУТАМИ

Ще так недавно воскресла воля,
а на сполох вже десь сурми грають:
— Іде лютий ворог з чужого поля,
щоб панувати у нашім краю! —

Ще тільки вчора пропор наш маяв,
радісно грали дзвони в Софії,
а нині знову, як вовча зграя,
й дуть дикі орди із Московії! —

знову погроми і знову війни.
Палають села, скарби народні.
Сумує Київ ждучи руїни.
— Спасути нас хіба чуда Господні! —

— Над нами висить канчук, нагайка.
Люд у знессиллю, люд у знемозі.
Гей, скиглить сумно у стелу чайка,
гніздечко звивши десь при дорозі.

Сказало триста юних, сміливих:
— Не обороним себе сльозами.
Не треба смутків, ні скарг журливих —
ходім боротись із ворогами! —

Бо краще в битві голови наші —
покласти в землю, ніж без надії
й без перемоги, в часи найтяжчі
ворогам лютим віддати Київ! —

Гриміли стріли, і щохвилини
аж у Чернігів котився гомін.
Падали вбиті в рови, на шини
герої знані і невідомі.

Згинув Кольченко і Омельченко,
Лощенко стрілив з гармат останніх,
та все ж до бою вів Гончаренко
останні чоти в новім змаганні.

Бились до ночі ціліську днину,
й тоді аж втихи битви і стріли,
як наймолодший воїн загинув,
упав, схилився на сніг, на білий.

Лише каліки, слабі, безсилі
вертались в Київ, мовили вранці :
— До скону вірні близь Тернопілів
були незламні, мужні Спартанці !

І в нас боролись теж непокірні,
що так бажали вільними бути,
що українській державі вірні,
пішли змагатись під місто Крути ! —

Л Ъ В І В Н А Ш

Земля, яку дали нам предки в спадки,
для нас — то святість рідна, дорога,
тому ми з неї і малої грядки
не віддамо ніколи ворогам.

Говорить правда руської землиці,
що то король Данило для синів
Львів збудував, щоб Лев у тій столиці
обороняв свій край і русинів :

І хоч той город чужинецьке плем'я
загарбало мечами і вогнем,
то й у неволі Львів на руських землях
був перлою із княжих діядем.

Тому пора сусідові сказати
без лютости, ненависти, злоби :
— Львів наш, хоч в ньому шляхтичі, магнати
стоптали руських королів гроби !

Львів наш, бо в ньому твори тих боярів,
що збудували брами, мур твердинь.
В нім діла тих міщан, що від ударів
не вгнувшись, клали фундамент святынь.

Та ж то у Львові в келіях єреї
і православні братчики — ченці
пером писали " Псалтири ", — " Мінєї ",
під блимання свічок і каганців.

Львів наш, бо в нім у Святоюрськім храмі
дзвоніння дзвонів і владик слова
скликали нарід, щоб ішов слідами
Христа, туди, де правда й міць жива.—

Львів наш, бо з нього в ліс під Завихостом
 Роман булатний меч і щит поніс,
 та й коло Львова йшли за Полтву мостом
 з шаблями в бій Богун і Кривоніс.

Та ж то у Львові Марк'янове слово
 заграло звуком ерихонських труб:
 –О, руська віро, рідна руська мово,
 рости міцна, як у Підлісся дуб! –

Львів наш, бо в нім в осінню нічку темну
 коли світив день перший листопад,
 стрілецька кров лилась з грудей на землю,
 під гомін сурен і під гук гармат .

Сильніша правда від брехні, облуди,
 і хоч ми пили терпіння й горя з чаш,,
 то Львів був наш століттями і буде
 на віки вічні український , наш! –

***** — *****

Помічені друкарські помилки :

1. На сторінці 38- мій має бути "Адріатик;"
2. На сторінці 81-шій нема слова "гріх"
пропущено слово "то"
3. На сторінці 102.-гій має бути "городи"
"замість слова "говорили"
4. На сторінці 103 -тій після слів "в морю"
пропущено слово "у "
5. На сторінці 107 - мій замість слова "Українни –
має бути слово "України" –замість слова
"ховал" має бути "Хорал "
- 6 . На сторінці 109 - тій замість слова "мами "
надруковано слово "мати "
